

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ
ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

Θέμα εργασίας:

Το Ελληνικό κομματικό σύστημα, κατά την ύστερη μεταπολίτευση. Η άνοδος του Κ. Καραμανλή στην ηγεσία της Ν.Δ. και τα αίτια εμφάνισης και πτώσης του ΛΑ.Ο.Σ

Όνοματεπώνυμο:

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΓΙΑΝΝΕΛΑΚΗΣ

Α.Μ:

109M013

Όνομα καθηγήτριας:

ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΓΕΩΡΓΙΑΔΟΥ

Ημερομηνία

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2013

Πίνακας περιεχομένων

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	2
Η ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΤΟΥ 90 ΚΑΙ Η ΝΙΚΗ ΚΑΡΑΜΑΝΛΗ ΤΟ 97	5
Η ΠΕΡΙΟΔΟΣ Κ. ΚΑΡΑΜΑΝΛΗ ΜΕΧΡΙ ΤΟ 2000	9
Η ΓΕΝΝΗΣΗ ΚΑΙ ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΛΑΙΚΟΥ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΣΥΝΑΓΕΡΜΟΥ	12
ΛΑ.Ο.Σ ΚΑΙ Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΥΜΜΑΧΙΑ ΜΕ ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΜΕΤΩΠΟ	17
Η ΕΚΛΟΓΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ ΤΟΥ ΛΑ.Ο.Σ.....	21
ΟΙ ΕΥΡΩΕΚΛΟΓΕΣ ΤΟΥ 2009 ΚΑΙ ΟΙ ΒΟΥΛΕΥΤΙΚΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ ΤΗΣ 4 ^{ΗΣ} ΟΚΤΩΒΡΗ ΤΟΥ 2009	25
ΕΥΡΩΕΚΛΟΓΕΣ	25
ΒΟΥΛΕΥΤΙΚΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ ΤΗΣ 4 ^{ΗΣ} ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ ΤΟΥ 2009.....	26
ΣΥΓΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΚΑΙ ΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΛΑ.Ο.Σ	31
ΟΙ ΕΚΛΟΓΕΣ ΤΗΣ 6 ^{ΗΣ} ΜΑΙΟΥ	36
ΟΙ ΕΚΛΟΓΕΣ ΤΗΣ 17 ^{ΗΣ} ΙΟΥΝΙΟΥ.....	37
ΤΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ ΜΕΤΑ ΤΙΣ ΔΥΟ ΕΚΛΟΓΙΚΕΣ ΜΑΧΕΣ	37
ΛΟΓΟΣ ΚΑΙ ΕΙΚΟΝΑ Η Χ.Α. ΣΤΑ ΧΝΑΡΙΑ ΤΟΥ ΛΑΟΣ	40
Η ΑΝΟΔΟΣ ΤΗΣ ΧΡΥΣΗΣ ΑΥΓΗΣ	43
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	48
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	51
ΑΡΘΡΑ/ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ.....	52

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η περίοδος μετά την χούντα των συνταγματαρχών ονομάζεται μεταπολίτευση., Το χαρακτηριστικότερο γεγονός της περιόδου αυτής είναι η αλλαγή του πολιτεύματος από δικτατορία σε προεδρευόμενη κοινοβουλευτική δημοκρατία. Θα ακολουθήσει η επάνοδος του Κωνσταντίνου Καραμανλή με σκοπό να ηγηθεί της νεοσύστατης ελληνικής δημοκρατίας. Μαζί με το Κ. Καραμανλή θα επιστρέψουν και οι υπόλοιποι εξόριστοι πολιτικοί της περιόδου της χούντας. Η Ελλάδα θα προσπαθήσει σιγά σιγά να ανακάμψει από το σοκ που έχει υποστεί από την περίοδο της δικτατορίας και θα γίνει προσπάθεια ανασυγκρότησης του ελληνικού κράτους και θα υπάρξουν μεγάλες αλλαγές στο πολιτικό χάρτη της Ελλάδος.

Μετά την επάνοδο του δημοκρατικού πολιτεύματος θα αρχίσουν να καταργούνται οι χουντικοί νόμοι που περιόριζαν τις ελευθερίες των ελλήνων πολιτών και θα νομιμοποιηθεί το Κ.Κ.Ε. αλλά και άλλων κομμουνιστικών και αριστερών κομμάτων. Τα κόμματα όμως που θα προσδιορίσουν την ύστερη μεταπολιτευτική κομματική ζωή της Ελλάδος θα είναι το ΠΑ.ΣΟ.Κ. και η Ν.Δ. Τα δύο αυτά πολιτικά κόμματα θα χαρακτηριστούν και θα καθοριστούν ιδιαίτερα από τους δυο πολιτικούς αρχηγούς τους. Η Ν.Δ. θα ιδρυθεί στις 4 Οκτώβριου του 1974¹ από τον Κ. Καραμανλή και το ΠΑ.ΣΟ.Κ. στις 3 Σεπτεμβρίου του 1974² υπό τον ιδρυτή του Α. Παπανδρέου.

Τα πρώτα μεταδικτατορικά χρόνια από το 1974 έως 1981 θα κυριαρχήσει το κόμμα της Ν.Δ. και η συγκεκριμένη εποχή θα χαρακτηριστεί από τον ηγέτη του κόμματος Κ. Καραμανλή. Ο Κ. Καραμανλής θα εφαρμόσει μεγαλόπνοα σχέδια του, θα επαναφέρει την Ελλάδα στο στρατιωτικό σκέλος του ΝΑΤΟ, θα παλέψει για την ένταξη της Ελλάδος στην Ε.Ο.Κ. και θα προωθήσει την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση που θα επιβάλλει πλέον την υποχρεωτική

¹Ιστορία Νέας Δημοκρατίας <http://www.nd.gr/web/guest/our-history>

²Μέρα ίδρυσης ΠΑ.ΣΟ.Κ. <http://idrimagpapandreou.blogspot.gr/2013/09/3-1974.html>

εκπαίδευση από τα 6 χρόνια που ίσχυε πριν στα 9³, επίσης θα καθιερώσει την δημοτική γλώσσα ως την επίσημη γλώσσα του ελληνικού κράτους. Θα παραιτηθεί από πρωθυπουργός για να αναλάβει την προεδρία της δημοκρατίας και την θέση του στο τιμόνι τη χώρας θα αναλάβει ο Γ. Ράλλης.

Από το 1981 και μετά η πολιτική ζωή του τόπου θα κυριαρχηθεί από το ΠΑ.ΣΟ.Κ και τον πολιτικό του ηγέτη Α. Παπανδρέου. Η ανάγκη της ελληνικής κοινωνίας για μια στροφή προς την αριστερά θα μεταφραστεί σε εκλογικό θρίαμβο για το ΠΑ.ΣΟ.Κ που θα κερδίσει με ποσοστό 48%⁴ και θα αναδειχτεί κυβέρνηση. Οι πολιτικές που θα ακολουθήσει το ΠΑ.ΣΟ.Κ. θα έχουν κοινωνικό προφίλ. Θα καθιερώσει τον πολιτικό γάμο, θα εφαρμόσει μέτρα υπέρ της ισότητας των δυο φύλλων και θα δώσει μεγάλη ανάσα σε μισθούς και συντάξεις αν και οι υπέρμετρες αυξήσεις είναι αποτέλεσμα των ευρωπαϊκών κονδυλίων που λαμβάνει η χώρα. Το ΠΑ.ΣΟ.Κ. θα κερδίσει και δεύτερη εκλογική μάχη το 1985 και θα παραμείνει στο τιμόνι της χώρας μέχρι το 1989. Η περίοδος αυτή χαρακτηρίζετε από τις διεκδικήσεις της Τουρκίας αναφορικά με το Αιγαίο, η πολιτική του Α. Παπανδρέου θα φέρει την εκτόνωση στην ένταση και μια συμβιβαστική λύση.

Ο πρώτος κύκλος της μεταπολίτευσης θα κλείσει με το έτος 1989 όπου για πρώτη φορά μετά την πτώση των συνταγματαρχών δεν θα εκλεγεί αυτοδύναμη κυβέρνηση. Η κυβέρνηση συνασπισμού που θα δημιουργηθεί από την Ν.Δ. και του Συνασπισμού της Αριστεράς θα έχει σαν πρωθυπουργό πρώην στρατιωτικό Τζαννή Τζαννετάκη. Η περίοδος αυτή θα χαρακτηριστεί από τις κατηγορίες για οικονομικά σκάνδαλα στελεχών του ΠΑ.ΣΟ.Κ σχετικά με την υπόθεση Κοσκωτά, την παραπομπή του Α. Παπανδρέου στο ειδικό Δικαστήριο και την αθώωση του αλλά και τον τραγικό θάνατο του πολιτικού Μένιου Κουτσόγιωργα μέσα στο ειδικό δικαστήριο ενώ εξέταζε κάποιον μάρτυρα⁵. Στην πολιτική ζωή αναλαμβάνει η οικουμενική κυβέρνηση του Ξ. Ζολώτα λίγο πριν σχηματιστεί αυτοδύναμη κυβέρνηση υπό τον Κωνσταντίνο Μητσοτάκη και την Ν.Δ. Το πρόγραμμα αποκρατικοποιήσεων που θέλει να

³ Ε. Παπανούτσος, 1965, Αγώνες και αγωνία για την παιδεία σ.337

⁴ Wikipedia, λήμμα μεταπολίτευση

⁵ Nigel Clive, 1990, The dilemmas of democracy in Greece, Government and opposition vol.25, σελ 115-122

εφαρμόσει ο Κ. Μητσοτάκης θα φέρει αναβρασμό στην ελληνική κοινωνία και η δεκαετία του 90 ξεκινά σε έντονο και τεταμένο πολιτικό κλίμα.

Στην εκλογική μάχη του 1993 το ΠΑ.ΣΟ.Κ. θα βγει εκ νέου νικητής και θα αναλάβει ο Α. Παπανδρέου τα ηνία της χώρας μέχρι τον θάνατο του και την ανάληψη της θέσης του αρχηγού κόμματος-πρωθυπουργού από τον Κ. Σημίτη. Θα ακολουθήσουν 11 χρόνια κυβερνήσεων ΠΑ.ΣΟ.Κ. Στην αντιπολίτευση όμως και στον ευρύτερο χώρο της Δεξιάς υπάρχει μεγάλος αναβρασμός και πολιτικές ανακατατάξεις⁶. Αυτό θα αποτελέσει και το σημαντικότερο κομμάτι της εργασίας που ακολουθεί.

Στη συνέχεια της εργασίας θα αναλυθεί η δεκαετία του '90 με σαφή αναφορά στο κόμμα της Ν.Δ. και στην ανάληψη της ηγεσίας από τον Κ. Καραμανλή. Επίσης θα αναλυθεί η πολιτική αναδιαμόρφωση του κόμματος της Ν.Δ. που ήταν και η κινητήριος δύναμη για τις πολιτικές εξελίξεις στον χώρο της δεξιάς.

Η ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΤΟΥ 90 ΚΑΙ Η ΝΙΚΗ ΚΑΡΑΜΑΝΛΗ ΤΟ 97

Στον απόηχο του σκανδάλου Κοσκωτά συνεχίζετε η πολιτική ζωή της χώρας μετά από τις δύο κυβερνήσεις συνεργασίας. Το κόμμα της Ν.Δ. με αρχηγό και πρωθυπουργό της χώρας τον Κ. Μητσοτάκη θα κυβερνήσει την χώρα με ένα πρόγραμμα αποκρατικοποιήσεων και φιλελευθεροποίησης της ελληνικής οικονομίας. Ο ίδιος θα παραδεχτεί ότι έχει επηρεαστεί από την φιλελεύθερη οικονομική πολιτική της Θάτσερ⁷. Οι πολιτικές φιλελευθεροποίησης της οικονομίας θα φέρουν αντιδράσεις από τους πολίτες με αποκορύφωμα το νομοσχέδιο για την αποκρατικοποίηση του ΟΤΕ από τον

⁶ Την περίοδο 1990-2000 θα υπάρξει μεγάλη ανακατάταξη στον χώρο της δεξιάς, κόμματα όπως η Πολιτική Άνοιξη του Α. Σαμαρά και ο Λαϊκός Ορθόδοξος Συναγερμός του Γ. Καρατζαφέρη θα προκαλέσουν πιέσεις και ανατροπές στον χώρο της Δεξιάς. Πιέσεις θ προκληθούν επίσης και από τον χώρο της άκρας δεξιάς η οποία βρίσκει πρόσφορο έδαφος να αντλήσει ψήφους.

⁷ Έθνος, 11/4/2013, η εκμυστήρευση του Κ. Μητσοτάκη για την Θάτσερ

υπουργό οικονομίας Σ. Μάνο⁸. Η ισχυρή αντιπολίτευση που είχε δημιουργηθεί μέσα στο κόμμα της Ν.Δ. γύρω από τους Μ. Έβερτ, Ι. Βαρβιτσιώτη και Ι Κεφαλογιάννη άσπρονδο εχθρό του κ Μητσοτάκη, θα προκαλέσουν μεγάλους τριγμούς στην κυβέρνηση η οποία θα αναγκαστεί να προχωρήσει σε πρόωρες εκλογές στις 10 Οκτωβρίου του 1993, μετά την αποχώρηση του Α. Σαμαρά και άλλων βουλευτών και την ίδρυση της Πολιτικής Άνοιξης, κόμματος που 'τρεφόταν' εκλογικά από το ίδιο εκλογικό σώμα με την Ν.Δ. Η αποχώρηση του Αντώνη Σαμαρά θα 'ρίξει' την κυβέρνηση Μητσοτάκη και θα βοηθήσει για ήττα της Ν.Δ. από το ΠΑ.ΣΟ.Κ στις ερχόμενες εκλογές.

Οι εκλογές του 1993 και η ευρεία νίκη του ΠΑ.ΣΟ.Κ θα φέρουν στη Ν.Δ. μια εποχή εσωστρέφειας, επαναπροσδιορισμού της ταυτότητας του κόμματος και συνεχιζόμενων εκλογικών ηττών⁹. Στις εκλογές αυτές, το ΠΑΣΟΚ κερδίζει 46,88% και 170 έδρες, η ΝΔ 39,3% και 111 έδρες, η Πολιτική Άνοιξη του Σαμαρά 4,87% και 10 έδρες, το ΚΚΕ 4,54% και 9 έδρες και ο Συνασπισμός 2,94% και καμία έδρα.

Η ήττα από το ΠΑ.ΣΟ.Κ. θα προκαλέσει την άμεση παραίτηση του Κ. Μητσοτάκη από την αρχηγία του κόμματος και την αναδείξει νέου αρχηγού. Στις εσωκομματικές διαδικασίες νικητής θα βγει ο Μ. Έβερτ έναντι του Ι. Βαρβιτσιώτη. Ο Μ. Έβερτ μπορεί να χαρακτηριστεί ως λαϊκός δεξιός και άκρως δυναμικός τη συγκεκριμένη εποχή αφού έρχεται από μια νίκη και γενικά χαρακτηρισμένη ως καλή δημαρχία στο δήμο Αθηνών. Το συνέδριο της Χαλκιδικής το 1994 θα είναι ορόσημο για τον Μιλτιάδη Έβερτ όπου θα μπουν οι νέες βάσεις και το νέο καταστατικό του κόμματος.

Ο Μιλτιάδης Έβερτ θα προσπαθήσει να επιστρέψει τη Ν.Δ. στη κοίτη του καραμανλισμού αφού είναι άλλωστε στενά συνδεδεμένος με την πολιτική αλλά και με το πρόσωπο του Κ. Καραμανλή. Στο συνέδριο της Χαλκιδικής το 1994 θα προσπαθήσει να δώσει το δικό του στίγμα στη Ν.Δ. Χαρακτηριστική είναι η δήλωση του σχετικά με τις προθέσεις του «Υπάρχουν όρια στην ιδεολογία μας. Από τη μια ο σοσιαλισμός, από την άλλη ο νεοφιλελευθερισμός. Είμαστε

⁸ Άρης Ράβανος, Βήμα, 27/4/2008, πώς έπεσε ο Μητσοτάκης

⁹ Άρης Ραβανός, 2008, Πως έπεσε ο Μητσοτάκης, Καθημερινή

μακριά και από τα δύο»¹⁰. Ο Μιλτιάδης Έβερτ προσπάθησε να φέρει την αλλαγή στο κόμμα της Ν.Δ. προς την 'παραδοσιακή δεξιά' μετά από την φιλελεύθερη πολιτική γραμμή του Κ. Μητσοτάκη. Ο Μ. Έβερτ μέσω του ριζοσπαστικού φιλελευθερισμού επιβεβαίωσε τις ιδεολογικές αρχές του κόμματος και πρόβαλε ως στόχο την 'ειρηνική επανάσταση με αξιοπιστία'. Οι δημοσκοπήσεις την εποχή εκείνη τον έδειχναν ως τον επόμενο πρωθυπουργό. Η νίκη όμως του Κ. Σημίτη αμέσως μετά την παραίτηση του Α. Παπανδρέου, λόγω προβλημάτων υγείας, και ο συνδυασμός κάποιων λάθος χειρισμών της εικόνας του Μ. Έβερτ θα φέρει την ήττα στις εκλογές του 1996. Η εκλογική ήττα από τον Κ. Σημίτη που είναι ο υπερασπιστής του 'εκσυγχρονισμού', θα φέρει στη Ν.Δ. πάλι την αίσθηση της απογοήτευσης. Οι εσωκομματικές διαδικασίες θα οδηγήσουν σε εκλογική αναμέτρηση την 1η και 2α Μαρτίου του 1997 όπου και διεξάγεται το Δ' Συνέδριο του κόμματος στην Αθήνα. Το κυρίαρχο θέμα είναι ψήφιση νέου καταστατικού και προγράμματος, καθώς και η εκλογή προέδρου από διευρυμένο εκλεκτορικό σώμα. Στις 21 Μαρτίου, γίνεται η πρώτη ψηφοφορία, όπου ο Κώστας Καραμανλής συγκεντρώνει ποσοστό 40,73%, ο Γιώργος Σουφλιάς 30,52%, ο Μιλτιάδης Έβερτ 25,34% και ο Βύρων Πολύδωρας 3,4%. Στην δεύτερη ψηφοφορία ο Καραμανλής εκλέγεται πρόεδρος με 69,16%, έναντι 30,84% του Σουφλιά. Εσωκομματικά πριν την νίκη Καραμανλή πολλές διαδικασίες έκαναν το Μ. Έβερτ να πιστεύει ότι θα συνεχίσει να είναι ο αρχηγός της αξιωματικής αντιπολίτευσης. Χαρακτηριστική είναι η συνέντευξη του πρώην αρχηγού το 1999 στην Καθημερινή¹¹ και η αναφορά του ότι δεν περίμενε τον Κ. Καραμανλή ως αντίπαλο στις εσωκομματικές εκλογές γιατί όπως αναφέρει δεν είχε εκδηλώσει ενδιαφέρον για κάτι τέτοιο¹². Το γεγονός αυτό είναι χαρακτηριστικό της εποχής που ευνοούσε την εκλογή του Κώστα Καραμανλή ως ηγέτη της Ν.Δ. Αρκετά ήταν τα στελέχη της Ν.Δ. που πίστευαν αρκετά στον Κ. Καραμανλή τον νεότερο ως τον επόμενο αρχηγό αλλά και πρωθυπουργό της χώρας. Ένα ακόμα χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι ότι στενοί συνεργάτες του Μ. Έβερτ όπως ο Π. Παυλόπουλος θα βρεθούν στο πλάι του Κώστα Καραμανλή από πολύ νωρίς.

¹⁰ Γιώργος Τερζής, Καθημερινή, 13/2/2011, Μ. Έβερτ, δυναμικός πολιτικός, πιστός φίλος

¹¹ Παναγιώτης Λάμπιας, καθημερινή 9/5/1999, Μιλτιάδης Έβερτ

¹² Γιώργος Τερζής, Καθημερινή, 13/2/2011, Μ. Έβερτ, δυναμικός πολιτικός, πιστός φίλος

Το τέλος του Δ συνεδρίου της Ν.Δ. βρίσκει νικητή τον Κ. Καραμανλή και την ομάδα που τον πλαισιώνει έτοιμη να αναδιαμορφώσει το πολιτικό σκηνικό τόσο εσωκομματικά όσο και σε σχέση με το αντίπαλο δέος, το ΠΑ.ΣΟ.Κ. Το έργο του Κώστα Καραμανλή και της ομάδας που τον πλαισιώνει είναι να φύγει η αίσθηση ηττοπάθειας από τις συνεχιζόμενες ήττες σε εκλογικές αναμετρήσεις, τόσο εθνικές αλλά και στις ευρωεκλογές. Το στοίχημα είναι μεγάλο γιατί θα πρέπει να ανταγωνιστεί τον 'έκσυγχρονισμό' του Κ. Σημίτη και την επίτευξη του στόχου της ένταξης της χώρας στη ζώνη του ευρώ, παρά τους πολιτικούς ψιθύρους και «δημιουργική λογιστική». Παράλληλα θα πρέπει να αντιμετωπιστούν οι εσωκομματικές φυγόκεντρες δυνάμεις που ρέπουν προς την άκρα δεξιά και τον λαϊκισμό. Οι δυνάμεις αυτές θα εκφραστούν μέσω του Γ. Καρατζαφέρη, λαϊκιστή πολιτικού, ιδιοκτήτη ιδιωτικού τηλεοπτικού καναλιού, εφημερίδας και του ποιό πλούσιου πολιτικού σύμφωνα με το πόθεν έσχες του 2009¹³. Ο Γ. Καρατζαφέρης γνωστός για τις ακραίες απόψεις του από την εποχή που εξέδιδε την φιλοβασιλική εφημερίδα το 1974 «Το στέμμα της Δημοκρατίας». Θα επανέλθω αργότερα στο θέμα Καρατζαφέρης- ΛΑ.Ο.Σ. όπου θα γίνει εκτενής αναφορά σχετικά με την άνοδο και την πτώση του. Στο κεφάλαιο που ακολουθεί θα γίνει αναφορά στην τριετία του Κ. Καραμανλή μέχρι την διαγραφή του Γ. Καρατζαφέρη.

---

¹³ Dealnews, 20/12/2011, πλουσιότερος ο Καρατζαφέρης, μεγαλύτερος καταθέτης ο Καραμανλής

Η ΠΕΡΙΟΔΟΣ Κ. ΚΑΡΑΜΑΝΛΗ ΜΕΧΡΙ ΤΟ 2000

Το κλίμα μετά την εκλογική ήττα του 1996 θα φέρει τον Μ. Έβερτ ξανά υποψήφιο στις εσωκομματικές εκλογές. Η κατάσταση στο κόμμα της Ν.Δ. ήταν εκρηκτική και η διάσπαση φαντάζει πολύ κοντά. Οι μάχες μεταξύ Έβερτ και Σουφλιά που στηρίζετε από την οικογένεια Μητσοτάκη και τον εσωκομματικό της μηχανισμό κάνουν φανερή την περίπτωση της ρήξης όντος της Ν.Δ. Τότε είναι που σαν αστραπή θα γίνει αρχηγός ο Κώστας Καραμανλής, ο πολιτικός που μέχρι εκείνη τη στιγμή είχε μια διακριτική στάση και όπως αναφέρετε ανωτέρω δεν είχε δείξει τέτοιες βλέψεις. Μια ομάδα ιστορικών στελεχών αλλά και η περίφημη γενιά των σαραντάρηδων της Ν.Δ. θα συμμαχήσουν με σκοπό να μην υπάρξει αλλά πόλωση και πιθανότητα διάσπασης του κόμματος. Θα συμμαχήσουν και θα εκλέξουν τον Κώστα Καραμανλή ως τον επόμενο αρχηγό της Ν.Δ.

Ο Κώστας Καραμανλής δεν είχε καταφέρει μέχρι εκείνη την στιγμή να εμπνεύσει εμπιστοσύνη ούτε ακόμα στο ίδιο του τον θείο και ιδρυτή της παράταξης. Σύμφωνα με το άρθρο της κ. Γιαννακά στο Βήμα¹⁴ ο Κ. Καραμανλής ήταν ο λιγότερο προβεβλημένος σε σχέση με τον ξάδερφό του Μιχ. Λιάπη τον οποίο σύμφωνα με το άρθρο ο ιδρυτής της παράταξης προόριζε για διάδοχο. Σημαντικό γεγονός που αναφέρετε επίσης στο συγκεκριμένο άρθρο είναι ότι το γεγονός να είναι ο Κ. Καραμανλής υποψήφιος στις εκλογές αποφασίστηκε από τον Κ. Μητσοτάκη και όχι από τον θείο του ο οποίος φαίνεται να μην του είχε ιδιαίτερη εμπιστοσύνη.

Ο Κώστας Καραμανλής έχει ένα φιλολαϊκό προφίλ, θεωρείται παραδοσιακός δεξιός και με την ομάδα που τον πλαισιώνει θα προσπαθήσει να ενώσει τον ευρύτερο δεξιό χώρο με την κίνηση του να προσεγγίσει το κέντρο. Η πολιτική προσέγγισης του κέντρου αποτελεί στρατηγική κίνηση

---

¹⁴ Βήμα, 17/10/99

αφού το ίδιο σχεδόν επιχειρείται και από την πλευρά του ΠΑ.ΣΟ.Κ¹⁵. Διαθέτει το αντίθετο προφίλ από του Πρωθυπουργού Κ. Σημίτη. Το τεχνοκρατικό ύφος του Κ. Σημίτη έρχεται σε αντίθεση με την λαϊκή πλευρά του Κώστα Καραμανλή. Θα καταφέρει να εκλεγεί βουλευτής για τρεις συνεχόμενες φορές πριν γίνει αρχηγός της Ν.Δ. Θα αποκτήσει σιγά, σιγά αυξημένη δημοτικότητα γιατί πάντα μιλά από καρδιάς χωρίς να κρύβει κάτι από την ταυτότητά του.

Οι πολιτικοί στόχοι του Κώστα Καραμανλή είναι αφενός να μην διασπαστεί το κόμμα αλλά και να ενωθεί κάτω από το ιστορικό του όνομα. Επίσης δίνεται βάρος στη νίκη έναντι του ΠΑ.ΣΟ.Κ. αλλά και το πέρασμα σε δεύτερη μοίρα των παλαιών στελεχών που βαρύνονται από τις συνεχείς ήττες. Είναι άλλωστε φανερό ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των ανθρώπων που πλαισιώνουν τον Κώστα Καραμανλή είναι νέοι όπως ο άμεσος συνεργάτης του την τριετία 1997-2000 Άρης Σπηλιωτόπουλος. Την πρόθεση του να πλαισιώνετε από νέους ανθρώπους την έχει κάνει φανερή με τις δηλώσεις του *«Απόφασή μου είναι να αξιοποιήσω περισσότερο νέους ανθρώπους στο κυβερνητικό σχήμα¹⁶»* Ευδιάκριτος στόχος είναι η ανανέωση του κομματικού μηχανισμού και σύμπραξη με το κέντρο παράλληλα με την ένωση όλου του κόμματος της Ν.Δ. Η δυναμική του Κώστα Καραμανλή και της ομάδας του την τριετία 1997- 2000 είναι αρκετά μεγάλη, όμως έχει προκαλέσει ανησυχία σε ορισμένα στελέχη με τις απόψεις του περί του μεσαίου χώρου. Ειδικότερα στελέχη που κινούνται στα όρια με την άκρα δεξιά όπως είναι ο Γ. Καρατζαφέρης και Κ. Κηλιτίδης.

Στις 9 Απριλίου του 2000 ο Κώστας Καραμανλής θα χάσει την εκλογική μάχη από τον Κώστα Σημίτη και το ΠΑ.ΣΟ.Κ. Η ήττα είναι οριακή και θα προηγηθεί ο ενθουσιασμός από πλευράς Ν.Δ. την μέρα των εκλογών καθώς στην αρχή τα εκλογικά δεδομένα έδειχναν ότι θα είναι η επόμενη κυβέρνηση. Η αίσθηση αυτή βασίστηκε σε λάθος εκτιμήσεις του εκλογικού αποτελέσματος. Η οριακή ήττα τελικά θα φέρει αναταράξεις στο κόμμα της Νέας Δημοκρατίας.

¹⁵ Η προσέγγιση του median voter theorem και από τα δύο μεγάλα κόμματα είναι στρατηγική επιλογή που υποδηλώνει τον σαφή προσανατολισμό των κομμάτων στην εκλογική νίκη προσεγγίζοντας το κέντρο και όχι την ιδεολογική διαφορά των απόψεων,

¹⁶ Αξία,15/9/2007

Ο Κώστας Καραμανλής θα κατηγορηθεί για υπερβολική εμπιστοσύνη προς τους συνεργάτες του και συγκεκριμένα αρκετές κατηγορίες θα έχουν ως αποδέκτη τον στενό συνεργάτη του Κώστα Καραμανλή Άρη Σπηλιωτόπουλο. Ο Γ. Καρατζαφέρης με συνέντευξή στην εφημερίδα *Τύπος της Κυριακής* στις 7 Μαΐου του 2000 θα εκτοξεύσει βαριές κατηγορίες προς τον Άρη Σπηλιωτόπουλο αλλά και τον ίδιο τον πρόεδρο του κόμματος Κώστα Καραμανλή. Ο χαρακτηρισμός «*Σαλώμη της Ν.Δ.*¹⁷» θα μείνει στην πολιτική ιστορία του τόπου, απευθυνόμενος στον Άρη Σπηλιωτόπουλο, ο οποίος κατηγορείται από τον Γ. Καρατζαφέρη ως υπεύθυνος για την κατατόμηση αρκετών στελεχών της Ν.Δ. Οι δηλώσεις αυτές θα προκαλέσουν ιδιαίτερη αναταραχή στο κόμμα. Η πρώτη αντίδραση της ηγεσίας της Ν.Δ. ήταν χαλαρή αλλά η επιμονή του Γ. Καρατζαφέρη κάνουν την κατάσταση ανυπόφορη στο εσωτερικό του κόμματος. Επίσης σημαντικό ρόλο στην απόφαση του Κώστα Καραμανλή, ο οποίος έχει αναλάβει να χειριστεί προσωπικά το θέμα Καρατζαφέρη, θα παίξει και η διάθεση που γίνεται όλο και ποιο έκδηλη από πλευράς Καρατζαφέρη να φύγει από το κόμμα. Όταν σε λίγο καιρό θα αρχίσουν να μπαίνουν και άλλα στελέχη στον χορό των δηλώσεων η απόφαση του Κώστα Καραμανλή γίνεται ξεκάθαρη και με επιστολή του στον πρόεδρο της Βουλής θέτει τον Γιώργο Καρατζαφέρη εκτός κόμματος. Ο Γιώργος Καρατζαφέρης όλο αυτό το διάστημα θα χρησιμοποιήσει μέσα μαζικής ενημέρωσης που βρίσκονται στην κατοχή του για να ασκήσει δριμύ κριτική απέναντι στο πρόεδρο της Ν.Δ. και των συνεργατών του. Χαρακτηριστική είναι η δήλωση του Κώστα Καραμανλή που κάνει λόγο για τους ισχυρισμούς του Γ. Καρατζαφέρη και αναφέρει ότι «*αποκαλύπτουν την επιλογή του να θέσει εαυτόν εκτός της ΝΔ*». Οι αντιδράσεις των στελεχών της Ν.Δ. ήταν χαλαρές σχετικά με την διαγραφή με τον Μ. Έβερτ να παίρνει σαφή θέση υπέρ του προέδρου.

Είχε βέβαια διαφανεί από καιρό η πρόθεση του Γ. Καρατζαφέρη να αποχώρηση από την Ν.Δ. με σκοπό να συστήσει ένα νέο κομματικό φορέα του οποίου θα είναι πρόεδρος. Ο Γ. Καρατζαφέρης είχε αντιληφθεί ότι η πολιτική στάση της Ν.Δ. και του προέδρου της δημιουργεί χώρο για ένα νέο κομματικό φορέα δεξιότερα της Ν.Δ. Έτσι η «ηρωική» έξοδος που σχεδόν ο

¹⁷ In.gr 10/5/2000, Η Σαλώμη αποκεφαλίζει τον Καρατζαφέρη

ίδιος προκάλεσε θα φέρει στην επιφάνεια τις πολιτικές του βλέψεις να ηγηθεί ενός χώρου που βρίσκετε σχεδόν χωρίς εκπροσώπηση, του χώρου της άκρας δεξιάς που παρέπαιε μέχρι εκείνη την στιγμή μεταξύ κομματικών μορφωμάτων που δεν είχαν σχεδόν καμία εκλογική απήχηση . Ο Γ. Καρατζαφέρης, όπως θα αναλυθεί και παρακάτω έχοντας ένα λαϊκίστικο και διττό λόγο¹⁸ που ανάλογα το ακροατήριο μπορεί να βρίσκετε είτε στην άκρα δεξιά με ρατσιστικά χαρακτηριστικά μέχρι την περιοχή της κεντροδεξιάς-, αποτελεί ένα λαϊκιστική ακροδεξιό ηγέτη που φιλοδοξεί να ηγηθεί ενός χώρου που μέχρι εκείνη την στιγμή ήταν στο περιθώριο και θεωρούνταν παρακμιακός. Αυτό γίνεται πραγματικότητα όταν λίγες μέρες μετά την διαγραφή του ανακοινώνει την σύσταση του ΛΑ.Ο.Σ. στις 14 Σεπτεμβρίου του 2000¹⁹.

Η ΓΕΝΝΗΣΗ ΚΑΙ ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΛΑΙΚΟΥ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΣΥΝΑΓΕΡΜΟΥ

Ο Λαϊκός Ορθόδοξος Συναγερμός αποτελεί ένα κόμμα που η ρητορική του εμπεριέχει στοιχεία εθνικολαϊκισμού. Το κόμμα αυτό παρά το ότι δηλώνει πίστη στην κοινοβουλευτική δημοκρατία , στον πραγματικό λόγο του υποστηρίζει ένα καθεστώς ιδιότυπης δημοκρατίας της χώρας μιας άμεσης, κατά τα λεγόμενα του δημοκρατίας, η οποία στηρίζεται στη διεξαγωγή δημοψηφισμάτων ενώ παράλληλα διατηρεί μια σκληρή στάση ενάντια στους «λαθρομετανάστες» ειδικά μετά τις εκλογές του Σεπτεμβρίου του 2007. Επιπλέον το κόμμα αυτό χρησιμοποιεί συστηματικά την τηλεόραση και την προβολή της εικόνας προκειμένου να διατηρήσει ένα καλό και πετυχημένο προφίλ. Πως όμως ξεκίνησαν όλα;

Βασικός σταθμός στην δημιουργία και στην εξέλιξη του Λαϊκού Ορθόδοξου Συναγερμού (ΛΑ.Ο.Σ) στάθηκε το κόμμα της Νέας Δημοκρατίας με επικεφαλής τον Κώστα Καραμανλή με τη στάση που άρχισε να υιοθετεί

¹⁸ Δημήτρης Χριστόπουλος, 2013, Αναζητώντας το σωστό διττό λόγο, Εφημερίδα των συντακτών

¹⁹ <http://el.wikipedia.org> λήμμα Λαϊκός Ορθόδοξος Συναγερμός

από το 2000. Συγκεκριμένα πριν και μετά τις εκλογές του 2000 ο Καραμανλής κατέβαλε προσπάθειες προκειμένου να δημιουργήσει ένα πιο μετριοπαθές προφίλ στο κόμμα του. Για να το πετύχει αυτό στηρίχτηκε στην περίφημη « θεωρία του μεσαίου χώρου» αποσκοπώντας να διώξει το μανδύα της δεξιάς που κάλυπτε ως τότε τη ΝΔ και να δώσει ένα πιο κεντρώο προσανατολισμό που θα το οδηγούσε στην κυβέρνηση το 2004 (Βερναρδάκης, 2005, σελ. 57-58). Προκειμένου να το καταφέρει αυτό η ΝΔ στράφηκε στην αποπομπή Γ. Καρατζαφέρη καθώς ο τελευταίος θεωρούνταν ότι υποστήριζε την άκρα δεξιά και προκαλούσε συχνά με τις δηλώσεις του καταφερόμενος εναντίον της επιλογής του αρχηγού για στροφή του κόμματος προς το Κέντρο.

Οι δηλώσεις του Γ. Καρατζαφέρη «περί διορισμού των δικών μας παιδιών» την παραμονή των εκλογών του 2000 θεωρήθηκαν από πολλούς ως ένας από τους λόγους της εκλογικής ήττας. Αφορμή για την αποπομπή στάθηκαν οι δηλώσεις του στον «*Τύπο της Κυριακής*» 'ότι ο Καραμανλής δεν κατάλαβε την ήττα και 'ότι συμβιβάστηκε με τα διαπλεκόμενα'²⁰. Την επόμενη κιόλας μέρα ο Καραμανλής προχώρησε στην αποπομπή του και δήλωσε δημόσια σε τηλεοπτική συνέντευξη «*ότι θα υπερασπιστεί το μεσαίο χώρο, τον οποίο παραδοσιακά εξέφρασε η ΝΔ και όχι το ΠΑΣΟΚ, το οποίο προσπαθεί να την αντιγράψει*»²¹.

Ο Μπρατάκος (σελ. 873, 2002) επισημαίνει ότι η κριτική αυτή αξιοποιήθηκε και από τα προσκείμενα στην κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ ΜΜΕ, τα οποία της έδωσαν διαστάσεις πολύ μεγαλύτερες κηλιδώνοντας ακόμα περισσότερο το κόμμα της ΝΔ. Ο Κ. Καραμανλής στις 8 Μαΐου του 2000 αποφασίζει να παραπέμψει τον Καρατζαφέρη στο Πειθαρχικό Συμβούλιο της κοινοβουλευτικής ομάδας με το ερώτημα της διαγραφής.

Έτσι λίγους μήνες μετά την αποπομπή του , στις 14 Σεπτεμβρίου του 2000, ο Καρατζαφέρης ανακοινώνει την ίδρυση ενός νέου κόμματος , του Λαϊκού Ορθόδοξου Συναγερμού. Στο σημείο αυτό κρίνεται σκόπιμο να επισημανθεί ότι η μέρα αυτή είναι η μέρα ανύψωσης του Τίμιου Σταυρού, μια ημέρα που έχει έντονους θρησκευτικούς συμβολισμούς. Ωστόσο το ΛΑ.Ο.Σ

²⁰ Γιάννης Διακογιάννης, «Καραμανλής: Έθεσε εαυτό εκτός κόμματος » , σελ. 8-9, ΤΑ ΝΕΑ , 5/2002

²¹ ΤΑ ΝΕΑ, ο.π

τονίζει ότι σέβεται το δημοκρατικό πολίτευμα και υπερτονίζει ότι το καταστατικό του κόμματος προβλέπει ότι σκοπός του ΛΑ.Ο.Σ είναι η διεκδίκηση της εξουσίας της χώρας δια παντός νομίμου και δημοκρατικού μέσου²². Παράλληλα υποστηρίζει ότι « *κάθε Έλληνας πολίτης ή Έλληνας το γένος χωρίς διακρίσεις* » μπορεί να γίνει μέλος του.

Όμως η ταύτιση του ΛΑ.Ο.Σ με τον ακροδεξιό χώρο γρήγορα θα αρχίσει να γίνεται ορατή. Χαρακτηριστικά ήταν τα λόγια του Γ. Καρατζαφέρη σε ομιλία του στις 28 Μαΐου του 2002 που ευθαρσώς δήλωνε : “ *Πρώτον δεν είμαι Εβραίος (...), Δεύτερον δεν είμαι κομμουνιστής(...), Τρίτον δεν είμαι ομοφυλόφιλος*”²³. Παράλληλα μέσω της εφημερίδας Α1 που δημιούργησε με την ίδρυση του κόμματος πολλές φορές εξυμνούσε τη δικτατορία των Συνταγματαρχών περιγράφοντας με μελανά χρώματα την προδικτατορική περίοδο με την ΕΔΑ, την υπόθεση ΑΣΠΙΔΑ και τη Δημοκρατική Νεολαία Λαμπράκη²⁴.

Μέσα σε αυτό το κλίμα το κεντρικό πολιτικό στοίχημα του ΛΑ.Ο.Σ ήταν να απαλλαγεί από το πολιτικό περιθώριο που κατάφερναν κάποιοι να τον εντάξουν με βασικό σκοπό να εισέλθει δυναμικά στο πολιτικό κατεστημένο. Έτσι τον Απρίλιο του 2001 στον Έσπερο του Παλαιού Φαλήρου πραγματοποιείται το πρώτο συνέδριο του Λαϊκού Ορθόδοξου Συναγερμού με τον Καρατζαφέρη να προσπαθεί να θέσει τις βάσεις τόσο για την ιδεολογία όσο και για την ρητορική τακτική που θα ακολουθήσει το νέο κόμμα. Είναι φανερό ότι ο Καρατζαφέρης καταλαβαίνει ότι έχει να διανύσει ένα δύσκολο δρόμο και για το λόγο αυτό δεν μπορεί να είναι επιλεκτικός σε άτομα και οργανώσεις που τον υποστηρίζουν. Όμως η επιτυχία στις εκλογές του 2002 αλλά και ο θεμελιώδεις για αυτόν στόχο να ενσωματωθεί στο πολιτικό σύστημα θα αλλάξουν αυτή τη στάση.

Προκειμένου να μεγιστοποιήσει την επιρροή του κόμματος του ο Καρατζαφέρης υιοθετεί μια όχι μόνο ξενοφοβική ατζέντα εναντίον των μεταναστών αλλά γενικά μια ατζέντα που θα μπορούσε να θυμίσει άσχημες

²² Καταστατικό ΛΑ.Ο.Σ, http://www.neolaialaos.gr/laos/?cont=katastatiko#laos_menu

²³ Καμπύλης Τάκης, Χορεύοντας με τη σκληρή Ακροδεξιά... Η Καθημερινή, 14 Οκτωβρίου 2007, σελ.10

²⁴ Ο «Ιός της Ελευθεροτυπίας, «Ο Αγών του!», Ελευθεροτυπία, 20 Οκτωβρίου 2002

καταστάσεις του παρελθόντος. Το κόμμα του ΛΑ.Ο.Σ δεν είναι όμως μόνο του στην προσπάθεια του αυτή. Όπως σημειώνει ο Καρατζαφέρης στο δύσκολο έργο του για την ρήξη και την ανατροπή με το κατεστημένο που κυβερνά αυτή τη χώρα έχει ένα μεγάλο υποστηρικτή και συμπαραστάτη τον Αρχιεπίσκοπο Χριστόδουλο και όχι μόνο αυτόν.

Ο Ψαρράς μας δίνει μια συνολική εικόνα και την σχέση αυτή. Η μεγάλη γνωριμία ανάμεσα στον Καρατζαφέρη και τον Αρχιεπίσκοπο Χριστόδουλο ξεκίνησε το 1987 τότε που ο Καρατζαφέρης είχε καλύψει δημοσιογραφικά και πολιτικά θέματα που σχετίζονταν με την Μητρόπολη Δημητριάδος που τότε μητροπολίτης της ήταν ο Χριστόδουλος. Μετά το θάνατο του Χριστόδουλου, ο Καρατζαφέρης υποστήριξε ότι αυτός βοήθησε την εκλογή του αρχιεπισκόπου και ότι μαζί είχαν δημιουργήσει ένα «σχέδιο δράσης» (Ψαρράς, 2010, σελ 88) Αυτή η δήλωση είχε κάποια βάση καθώς στηρίχτηκε στις δηλώσεις του Χριστόδουλου ότι οι ψηφοφόροι του ΛΑ.Ο.Σ ήταν «καλοί χριστιανοί και όχι ακροδεξιό». (Ψαρράς, 2010, σελ. 125 – 126). Μετά το θάνατο του Χριστόδουλου το κόμμα του ΛΑ.Ο.Σ βρήκε και άλλους υποστηρικτές στα πρόσωπα του μητροπολίτη Θεσσαλονίκης Άνθιμο και Πειραιώς Σεραφείμ.

Κατά το διάστημα της προεκλογικής του εκστρατείας το 2002, ο Καρατζαφέρης έγινε στόχος επιθέσεων εξαιτίας του ότι στις Νομαρχιακές εκλογές η Χρυσή Αυγή συμμετείχε με τέσσερις υποψήφιους στο ψηφοδέλτιο του συνδυασμού του. Συγκεκριμένα τα ονόματα αυτά είναι ο Βασίλης Κολιός, ο Μιχαήλ Παπαδημητρίου, Νικόλαος Σκάντζος και Ηλίας Παναγιώταρος. Μάλιστα ο ίδιος ο Καρατζαφέρης δήλωσε για αντιπερισπασμό ότι στο ψηφοδέλτιο επίσης συμμετείχαν δυο Εβραίοι, δυο Ομοφυλόφιλοι και ένας Τσιγγάνος των οποίων τα ονόματα δε μπορούσε να αποκαλύψει. Στις 9 Οκτωβρίου του 2002 το κεντρικό Ισραηλιτικό Συμβούλιο της Ελλάδος διέψευσε την παραπάνω δήλωση²⁵.

Γίνεται λοιπόν κατανοητό ότι τόσο από τις ιδρυτικές του διακηρύξεις όσο και από τα ίδια τα λόγια του Καρατζαφέρη το είδος του κόμματος που ο Λαϊκός Ορθόδοξος Συναγερμός αντιπροσώπευε. Ο ΛΑ.Ο.Σ τοποθετείται

---

²⁵ Δημοσίευση στο Αρχείο του Ελληνικού παρατηρητηρίου Συμφωνιών του Ελσίνκι, <http://groups.yahoo.com/group/greekhr/message/2782>

ξεκάθαρα στο ακροδεξιό άκρο του πολιτικού φάσματος. Επομένως , ακόμα και αν αυτό αυτοπροσδιορίζεται ως λαϊκό κόμμα είναι σαφείς οι ενδείξεις ότι ο λαϊκισμός αποτελεί ιδεολογία και πολιτικό του εργαλείο. Δίνονται λοιπόν φανερές οι αντιδημοκρατικές και αντικομματικές του αντιλήψεις παρά την κάλυψη από την δημοψηφισματική δημοκρατία που προτάσσει.

Μετά τις εκλογές του 2004 ο Καρατζαφέρης συνεχίζει να κάνει επίμονα δηλώσεις και να έχει πάνω του στραμμένα τα φώτα της δημοσιότητας. Παρατηρείται ότι παρά την αναμφισβήτητη σχέση του με την ακροδεξιά , ο πολιτικός λόγος του ειδικά ο γραπτός όπως αυτός εμφανίζεται στα έντυπα του κόμματος ή στα άρθρα στην ιδιόκτητη εφημερίδα του έχουν ακροδεξιά στοιχεία τα οποία προσπαθεί να καλύψει κάτω από τις έννοιες όπως Λαός και Έθνος. Παράλληλα προσπαθεί να προσφέρει «ριζοσπαστικές λύσεις» σε θέματα που αφορούν τον ελληνικό λαό. Για παράδειγμα δεν υποστηρίζει ότι πρέπει να φύγουν όλοι οι μετανάστες από την Ελλάδα αλλά υποστηρίζει ότι μόνο οι λαθρομετανάστες πρέπει να φύγουν. Ωστόσο κρίνεται σκόπιμο να επισημανθεί ότι οι έννοιες του «λαθρομετανάστη» και του «μετανάστη» δεν διαχωρίζονται απαραίτητα στο λόγο του Καρατζαφέρη. Η αναφορά σε λαθρομετανάστες δεν είναι τίποτα άλλο από έναν τακτικό ελιγμό στο πλαίσιο της πολιτικής ορθότητας , απόλυτο συνδυασμένο με την πολιτική της μη περιθωριοποίησης του ΛΑ.Ο.Σ. Επιπλέον είναι συχνό το φαινόμενο ότι μετά από την αντιμεταναστευτική ρητορική περνάει πολύ γρήγορα και με μεγάλη δεξιότητα σε ένα «εθνικό κήρυγμα» που αποσκοπεί να αφυπνίσει τους Έλληνες μπροστά σε μεγάλες εθνικές απειλές.

Θέση του κόμματος είναι ότι κάποιος αλλοδαπός μπορεί να πάρει την ελληνική υπηκοότητα αλλά με απαραίτητη προϋπόθεση να υπηρετήσει διπλάσια στρατιωτική θητεία σε ειδικό επικουρικό σώμα που θα δημιουργηθεί για αυτόν το σκοπό.²⁶ Ακόμα υπόσχεται εξαφάνιση της ανεργίας με τη λογική ότι όλοι οι άνεργοι θα μπορούν να καταταγούν σε επικουρικό στρατιωτικό σώμα με πενταετή θητεία με κύρια αποστολή την εκτέλεση δημοσίων έργων. Τέλος προτάσσει ένα ακροαριστερό οικονομικό μέτρο. Την θέσπιση όχι μόνο

---

²⁶ ΛΑ.ΟΣ, αναλυτικό πρόγραμμα , σελ.13

κατώτατου μισθού σε δημόσιο και ιδιωτικό υπάλληλο αλλά και ανώτατου μισθού που δε θα υπερβαίνει το εφταπλάσιο του κατώτατου²⁷.

ΛΑ.Ο.Σ ΚΑΙ Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΥΜΜΑΧΙΑ ΜΕ ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΜΕΤΩΠΟ

Όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως κατά τη διάρκεια της προεκλογικής περιόδου το 2002, ο Καρατζαφέρης δέχτηκε σκληρές επιθέσεις και χαρακτηρισμούς ως ακραίος και ακροδεξιός. Προκειμένου να αντικρούσει τις συγκεκριμένες δηλώσεις ο αρχηγός του ΛΑ.Ο.Σ εξέφρασε με τον πιο απόλυτο τρόπο στον Τύπο της Κυριακής²⁸:

«Να τους κόψουν τα πόδια, να τους αποκεφαλίσουν, να τους βγάλουν τα μάτια. Ποσώς με ενδιαφέρει. Ας την γρατσουνίσουν, ας την λασπώσουν, είναι κάτι που δε μου ανήκει. Αν θέλουν να βρουν ακροδεξιά να ψάξουν το 0,8% του Βορίδη. Αυτός είναι ομάδα του Λεπέν, Εγώ ανήκω στην Ευρωπαϊκή Δεξιά.»

Στις κατηγορίες αυτές δεν θα αργήσει να δώσει την απάντηση του το Ελληνικό Μέτωπο. Συγκεκριμένα θα δηλώσει ότι ο Βορίδης συμμετείχε στο πρώτο συνέδριο του ΛΑ.Ο.Σ και επιπλέον ο Καρατζαφέρης είχε δήλωση εξαρχής την συμπάθεια του στον Λεπέν²⁹. Τρία χρόνια αργότερα η συγκεκριμένη διαμάχη θα τελειώσει και θα ακολουθήσει η προσχώρηση του Ελληνικού Μετώπου στο ΛΑ.Ο.Σ. Η συγκεκριμένη σχέση άρχισε να δομείται αμέσως μετά τις ευρωεκλογές του 2004 από το Ελληνικό Μέτωπο. Τότε στο συλλαλητήριο που διοργανώθηκε στη Θεσσαλονίκη την Κυριακή 7 Νοεμβρίου του 2004 με θέμα την αναγνώριση της Μακεδονίας των Σκοπίων από την κυβέρνηση Μπους, όπου συμμετείχε και ο Βορίδης, ο Καρατζαφέρης τον πρότεινε ως «διάδοχο» του για την υπερνομαρχία Αττικής.

Έτσι ο Βορίδης δέχτηκε την πρόταση και τα προβλήματα που τους χώριζαν ξεχάστηκαν με μιας. Στο σημείο αυτό κρίνεται σκόπιμο να επισημανθεί ότι ο Βορίδης στην εφημερίδα του (Ελληνικές Γραμμές) είχε

²⁷ ΛΑ.Ο.Σ, ο.π., σελ. 17

²⁸ Τύπος της Κυριακής, φύλλο της 27^{ης} Οκτωβρίου, 2002

κατηγορήσει πολλές φορές τον Καρατζαφέρη, ενώ ο τελευταίος σε συνέντευξη του δήλωνε ότι ο ίδιος μοιάζει περισσότερο με τον Περών και ότι δεν είναι ακροδεξιός και όχι με τον Λεπέν όπως υποστήριζε ο Βορίδης. Το φλερτ μεταξύ των δυο ολοκληρώθηκε στο 2^ο συνέδριο του Ελληνικού Μετώπου όπου και αποφασίστηκε το κόμμα να εισχωρήσει στο ΛΑ.Ο.Σ.

Τα λόγια του Μάκη Βορίδη για την συγκεκριμένη συνεργασία ήταν τα ακόλουθα:

“ Ο Γ. Καρατζαφέρης και το ΛΑ.Ο.Σ κατάφεραν έπειτα από πάρα πολλά χρόνια να δημιουργήσουν μια πατριωτική αντίσταση στην ελληνική κοινωνία , για αυτό πρέπει όλα τα στελέχη του Ελληνικού Μετώπου και όλοι οι πατριώτες να στηρίζουν ολόπλευρα και ολόψυχα όλο αυτό τον αγώνα, δημιουργώντας το μέτωπο Εθνικής Αντιπολιτεύσεως που θα εξελιχθεί στην «εναλλακτική στο σύστημα»”³⁰

Γίνεται κατανοητό λοιπόν ότι ο ανερχόμενος ΛΑ.Ο.Σ είχε να προσφέρει πολλές ευκαιρίες. Έτσι οι ευκαιρίες αυτές απαιτούσαν όχι μόνο την πολιτική στήριξη του Ελληνικού Μετώπου στο ΛΑ.Ο.Σ αλλά και το μετριασμό της εθνικιστικής ρητορείας. Ο «πολιτικός αυτός γάμος» απέδωσε τα αναμενόμενα αποτελέσματα. Οι ριζοσπάστες του Βορίδη άρχισαν να προσέρχονται στο ΛΑ.Ο.Σ ενωμένοι σαν μια γροθιά.

Αυτό που συνέβη με τη συμμαχία αυτή ήταν ότι το ΛΑ.Ο.Σ άρχισε να τροφοδοτείται από μικρά και μεσαία κομματικά στελέχη την στιγμή που τα είχε τόσο μεγάλη ανάγκη μιας και ένα βασικό έλλειμμα του ήταν η οργάνωση. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα – έστω και για μικρό χρονικό διάστημα – το κόμμα του ΛΑ.Ο.Σ να μετατραπεί σε μια μεγάλη ομάδα της Ελληνικής Άκρας Δεξιάς. Στην ομάδα αυτή συμμετέχουν εθνικοσοσιαλιστές σαν τον Πλεύρη, ριζοσπάστες σαν τον Βορίδη και λάτρεις των Ελλήνων σαν τον Βελόπουλο. Ωστόσο μέσα στο κλίμα αυτό Ο Καρατζαφέρης θα δεχτεί σκληρές επιθέσεις που θα τον οδηγήσουν στην διαγραφή του Πλεύρη. Κάτι το οποίο ο τελευταίος δέχτηκε με αντάλλαγμα την προώθηση του γιου του στην κομματική ιεραρχία.

---

³⁰ Από την ανακοίνωση του Ελληνικού Μετώπου στο <http://www.metopo.gr/article.php?id=1745>

Τα επόμενα δύο χρόνια στελέχη του Ελληνικού Μετώπου θα μπουν στο κοινοβούλιο ενώ παράλληλα ο ΛΑ.Ο.Σ του Καρατζαφέρη μπορούσε να καυχιέται ότι αποτελείται πλέον από πολλά νέα και ικανά στελέχη όπως για παράδειγμα ο Μάκης Βορίδης. Το Ελληνικό Μέτωπο προσαρτήθηκε πλήρως στο ΛΑ.Ο.Σ και άρχισε να αποτελεί μια δεξιά αντιπολίτευση στις πολιτικές παλινδρομήσεις του Καρατζαφέρη.

Την περίοδο εκείνη λίγο μετά την εκλογική αναμέτρηση του 2004 ο Καρατζαφέρης συνειδητοποιεί 'ότι έχει φτάσει πολύ κοντά στο να πετύχει το μεγάλο του στόχο , να φέρει δηλαδή το ΛΑ.Ο.Σ στη βουλή. Προκειμένου να το πετύχει αυτό αρχίζει σιγά, σιγά να τροποποιεί τον πολιτικό του λόγο. Σκοπός του ήταν να βγει από το πολιτικό περιθώριο και να αποτάξει από πάνω του την ταμπέλα του ακροδεξιού. Υποστηρικτής σε αυτή του την προσπάθεια υπήρξε ο πρώην πρέσβης Γ. Γεωργίου ο οποίος διαδραμάτισε ένα σημαντικό ρόλο στη διακήρυξη της 11^{ης} Σεπτεμβρίου του 2007.

Ο Γεωργίου ήταν αυτός που σχεδίασε την Διακήρυξη της 11^{ης} Σεπτεμβρίου³¹ ενώ παράλληλα επηρέασε σημαντικά και το τελευταίο « Πλαίσιο Θέσεων» του ΛΑ.Ο.Σ. Η διακήρυξη αυτή είχε ως στόχο αρχικά να απαλλάξει το ΛΑ.Ο.Σ από τους ακραίους χαρακτηρισμούς που δέχτηκε ο Καρατζαφέρης. Για να το πετύχει αυτό δήλωνε ότι το ΛΑ.Ο.Σ σέβεται και τιμά τόσο τα διάφορα έθνη όσο και τη δημοκρατία και τους θεσμούς , όχι μόνο την Ελληνικής Πολιτείας αλλά ολόκληρης της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Όσον αφορά τις αντιμεταναστευτικές και εθνικιστικές του πολιτικές όμως , τις διατηρεί, εκφράζοντας τις με ένα καλύτερο και περισσότερο πολιτικά ορθό λόγο. Τα στοιχεία του πολιτικού λόγου μετασχηματίζονται με βάση τον τηλεοπτικό λόγο διατηρώντας όμως ακέραια τα βασικά μηνύματα του.

Από τη διακήρυξη αυτή διαφαίνονται οι σχέσεις που θέλει το ΛΑ.Ο.Σ να δημιουργήσει με την Ε.Ε. Μια σχέση χαλαρή μεταξύ των κρατών – μελών της Ε.Ε. Τάσσεται εναντίον του Ευρωσυντάγματος και αδυνατεί να πιστέψει στην ύπαρξη ενός Ευρωπαϊκού υπερκράτους υποστηρίζοντας ότι κυρίαρχο όργανο στη λήψη αποφάσεων οφείλει να είναι το Εθνικό Κοινοβούλιο με χρήση των δημοψηφισμάτων όπως προβλέπει το Σύνταγμα. Ακόμα δηλώνει ότι σέβεται

³¹ Διακήρυξη 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2007(Πλαίσιο Θέσεων),4/7/09 εφημερίδα Α1,σελ 22

τα ήθη, τις αξίες, τον πολιτισμό και την ανεξαρτησία των άλλων κρατών της Ε.Ε δηλώνοντας όμως ότι « ο Ευρωπαϊκός Πολιτισμός έχει τις ρίζες του σε δικές μας αξίες και αρετές». Τέλος μάχεται να αποσαφηνίσει ότι είναι εναντίον σε κάθε είδος κοινωνικής περιθωριοποίησης, σε κάθε φαινόμενο ρατσισμού και μισαλλοδοξίας ενώ ταυτόχρονα επιμένει στην αντιμεταναστευτική του στάση.

Στο πλαίσιο των θέσεων, που δημοσιεύτηκε σχεδόν ταυτόχρονα, διαπιστώνεται η εξέλιξη του πολιτικού προγράμματος του ΛΑ.Ο.Σ, το οποίο αποσύρεται σχεδόν από όλες τις κομματικές ιστοσελίδες. Αυτό συμβαίνει διότι το συγκεκριμένο πρόγραμμα του 2004 δεν συμπίπτει με την αρχή της «αποπεριθωριοποίησης» που εφαρμόζει το ΛΑ.Ο.Σ σε αντίθεση με το «Πλαίσιο Θέσεων» που είναι αναλυτικότερο από το πρόγραμμα του 2004. Αρχίζει με ένα μικρό βιογραφικό του ΛΑ.Ο.Σ και στη συνέχεια περιγράφει την ιδεολογία του κόμματος και τη στάση του απέναντι στους θεσμούς και την κοινωνία.

Είναι φανερό η προσπάθεια του συντάκτη να διασαφηνίσει ποια είναι η ιδεολογία του κόμματος. Προσπαθεί να καταδείξει ότι το ΛΑ.Ο.Σ είναι πάνω από τη διάκριση δεξιάς και αριστεράς και ότι είναι ένα κόμμα με « ορθόδοξα λαϊκή ιδεολογία» και όχι ένα λαϊκίστικο κόμμα.

Στο εγχείρημα του αυτό θα κάνει λόγο και για την «λαϊκή ιδεολογία» που υποτίθεται ότι πρεσβεύει το ΛΑ.Ο.Σ. Κατά το συντάκτη πρέπει να υιοθετηθεί ένα καινούριο μοντέλο διαχείρισης και διαίρεσης της κοινωνίας. Το καινούριο μοντέλο διαχωρίζει την κοινωνία σε τρεις ομάδες : τους πλούσιους , τους προνομιούχους και τους μη προνομιούχους. Η κεντρική αντίληψη αυτού του εγχειρήματος θέλει τη λαϊκή εξουσία να πρέπει να είναι «στα χέρια της πλειοψηφίας, των ανθρώπων, του λαού που ανήκουν στα κατώτερα κοινωνικοοικονομικά στρώματα».

Ο τρόπος που διαιρείται η κοινωνία σύμφωνα με το ΛΑ.Ο.Σ στηρίζεται με απόλυτο τρόπο στο ατομικό μηνιαίο εισόδημα. Η ιδέα ότι η λαϊκή εξουσία πρέπει να επιστραφεί από τις οικονομικές και πολιτικές ελίτ που καπηλεύονται στο λαό, αποτελεί το σκληρό πυρήνα του λαϊκισμού, όταν τον κατανοούμε σαν ιδεολογικό σχήμα(Laclau, 2005, σελ. 176). Τέλος αξίζει να σημειωθεί η μεγάλη

προσπάθεια που έκανε το ΛΑ.Ο.Σ προκειμένου να βρει ένα σημείο ισορροπίας ανάμεσα στην αγορά και το κράτος. Τόσο στο πρόγραμμα του το 2004 όσο και στο Πλαίσιο θέσεων το 2007 γίνεται φανερή αυτή η προσπάθεια.

Οι θέσεις του κόμματος για την οικονομία απηχούν έντονα κορπορατιστικά στοιχεία όπως η δημιουργία ενός ανώτατου συνδικαλιστικού θεσμού, της « Σωματειακής βουλής» που προτείνει.³² Το κόμμα ισχυρίζεται ότι με το θεσμό αυτό θα εκπροσωπούνται ευρύτερα όλες οι παραγωγικές και κοινωνικές τάξεις με τρόπο που θα εμποδίζει την εκδήλωση των προβλημάτων του συνδικαλιστικού κινήματος και μέσα από το διάλογο θα σχηματίζει προτάσεις που θα υπερασπίζονται τα συμφέροντα των εργαζομένων και θα υποβάλλει στην κυβέρνηση προκειμένου να προωθήσουν και να γίνουν νόμοι του κράτους.

Η ΕΚΛΟΓΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ ΤΟΥ ΛΑ.Ο.Σ

Το κόμμα του ΛΑ.Ο.Σ από την ίδρυση του μέχρι σήμερα μετείχε σε 7 εκλογικές αναμετρήσεις, τις νομαρχιακές εκλογές του 2002, τις εθνικές και τις ευρωεκλογές του 2004, τις δημοτικές και νομαρχιακές του 2006, τις εθνικές εκλογές του 2007 και τις εθνικές και ευρωεκλογές του 2009. Έχοντας ως στόχο να βγει από το πολιτικό περιθώριο ο ΛΑ.Ο.Σ ανέπτυξε σταδιακά την πολιτική του δραστηριότητα.

Αυτό όχι μόνο τα κατάφερε κερδίζοντας και δεύτερη κοινοβουλευτική θητεία τον Οκτώβριο του 2009, αφού ήδη τον Ιούνιο εξασφάλισε τη συνέχεια της παρουσίας του στο Ευρωκοινοβούλιο με 2 μάλιστα εκπροσώπους, αλλά ακόμα κατάφερε να αντιμετωπίσει επιτυχώς δυο κρίσιμες περιόδους, μετά τα γεγονότα του Δεκέμβρη αλλά και το καλοκαίρι του 2009.

Η αρχή για τον ΛΑ.Ο.Σ ξεκίνησε με τις νομαρχιακές εκλογές στις 13 Οκτωβρίου του 2002. Ο πρόεδρος του κόμματος Καρατζαφέρης ήταν ο μόνος υποψήφιος του κόμματος στην υπερνομαρχία Αθηνών – Πειραιώς και

---

³²Πλαίσιο Θέσεων, 2007, σελ. 17

κατόρθωσε να συγκεντρώσει το 13, 6% των ψήφων. Η πλειοψηφία των αναλυτών σχολίασαν το αποτέλεσμα αυτό υποστηρίζοντας ότι οφειλόταν σε μεγάλο βαθμό από τη στάση που κράτησε η ΝΔ. Η Νέα Δημοκρατία επέλεξε να στηρίξει τον Γιάννη Τζανεττάκο , ένα πρόσωπο το οποίο θεωρήθηκε αρκετά εκσυγχρονιστικό για τον μέσο ψηφοφόρο του κόμματος.

Στο σημείο αυτό κρίνεται σκόπιμο να αναφέρουμε και την εκλογική συμπεριφορά του Ελληνικού Μετώπου σε αυτές τις εκλογές καθώς όπως αναφέραμε προηγουμένως το Ελληνικό Μέτωπο στις 15 Μαΐου του 2005 θα συγχωνευτεί με το ΛΑ.Ο.Σ. Το Ελληνικό Μέτωπό στις εκλογές του 2002 κατέβασε συνδυασμούς σε μία νομαρχία και δήμους.

Η πορεία του ΛΑ.Ο.Σ στις δύο επόμενες και πρώτες του πανελλαδικές εκλογικές αναμετρήσεις ήταν ακόμα καλύτερη. Στην αναμέτρηση του Μαρτίου μπορεί να μην ξεπέρασε το ποσοστό του 3% συγκεντρώνοντας 2,19% των ψήφων αλλά τα ποσοστά του ήταν πολύ πάνω από τις προβλέψεις των exit polls και τις προεκλογικές δημοσκοπήσεις. Γενικά μπορούμε να πούμε ότι συγκεντρώνει τη δύναμη του στις περιφέρειες της Κεντρικής Μακεδονίας και της Αττικής ενώ τα μικρότερα ποσοστά προέρχονται από την Κρήτη και τα νησιά του Νοτίου Αιγαίου.

Στις ευρωεκλογές που ακολούθησαν ο ΛΑ.Ο.Σ συνεχίζει με την ίδια επιτυχία ενώ καταφέρνει να εκλέξει και τον πρόεδρό του στην Ευρωβουλή. Επιπλέον έρχεται τέταρτος σε 27 εκλογικές περιφέρειες. Στις 20 από αυτές η ΝΔ συγκεντρώνει ποσοστά αισθητά ανώτερα του εθνικού μέσου όρου της. Στις Ευρωεκλογές παρατηρούμε ότι αλλάζουν οι συσχετισμοί μεταξύ ΝΔ και ΛΑ.Ο.Σ. Η ΝΔ στις ευρωεκλογές χάνει από μία έως τέσσερις ποσοστιαίες μονάδες την ίδια στιγμή που ο ΛΑ.Ο.Σ κερδίζει μία έως τρεις μονάδες. Στο σημείο λοιπόν αυτό πρέπει να σημειωθεί ότι η χρονιά του 2004 αποτέλεσε κομβικό σημείο για το ΛΑ.Ο.Σ. Μπορεί να μη κατάφερε να μπει στην Ελληνική Βουλή , κατόρθωσε όμως να εκλέξει τον Καρατζαφέρη ευρωβουλευτή κερδίζοντας πολύτιμο χρόνο και πόρους προκειμένου να συνεχίσει την πολιτική του σταδιοδρομία. Όμως το γεγονός της εκπροσώπησης του ΛΑ.Ο.Σ στο ευρωκοινοβούλιο είχε ένα μελανό σημείο. Την περίοδο εκείνη ο Καρατζαφέρης είχε προβεί σε συνεννοήσεις με την ομάδα Union for Europe

(UEN) ώστε να ενταχθεί με το ΛΑ.Ο.Σ σε αυτή. Η UEN όμως δεν είδε με καλό μάτι τις κατηγορίες αντισημιτισμού προς τον Καρατζαφέρη που έκανε το Ελληνικό παρατηρητήριο Συμφωνιών για το Ελσίνκι με αποτέλεσμα να μην τον δεχτεί και να καταλήξει στην ετερόκλητη ομάδα ευρωσκεπτικιστών την INDEPENDENCE/DEMOCRACY(Ψαρράς, 2010, σελ. 136 – 138).

Στις νομαρχιακές εκλογές που ακολούθησαν τον Οκτώβριο του 2006, το ΛΑ.Ο.Σ συμμετείχε αυτόνομα σε 16 νομαρχίες και έναν δήμο, στη Θεσσαλονίκη όπου επικεφαλής ήταν μάλιστα ο ίδιος ο πρόεδρός του. Αξίζει να επισημανθεί ότι το ΛΑ.Ο.Σ στήριξε σε αρκετούς δήμους συνδυασμούς που προέρχονται από το χώρο της ΝΔ, όπου τις περισσότερες φορές συμμετείχε με δικούς του δημοτικούς συμβούλους. Η πιο χαρακτηριστική περίπτωση ήταν η στήριξη του Νικήτα Κακλαμάνη.

Στις συγκεκριμένες εκλογές παρατηρήθηκε ότι το ΛΑ.Ο.Σ τα πήγε πολύ καλύτερα σε περιοχές όπου το 2002 είχε κατεβάσει συνδυασμούς είτε αυτός είτε το Ελληνικό Μέτωπο, με μόνη εξαίρεση το Δήμο Αθηναίων. Αμέσως μετά τα αποτελέσματα των εκλογών ο Καρατζαφέρης θα προβεί στην εξής δημόσια δήλωση: *“Δεν αλλάξαμε αυτό που σερβίρουμε! Αλλάξαμε τον τρόπο που το σερβίρουμε!”*³³. Την ίδια λοιπόν στιγμή που δηλώνει πίστη στους θεσμούς μας κάνει να αμφιβάλουμε για την ειλικρίνεια κάθε δήλωσής του.

Όποια και αν ήταν όμως η στάση του, η στρατηγική που ακολούθησε ήταν αρκετά κερδοφόρα. Στα αποτελέσματα των δημοτικών και νομαρχιακών εκλογών ο Καρατζαφέρης συγκέντρωσε 7,5% στο δήμο Θεσσαλονίκης αν και στη νομαρχία Θεσσαλονίκης δεν εξέλεξε ούτε ένα σύμβουλο. Αξίζει να σημειωθεί ότι ο ΛΑ.Ο.Σ εξέλεξε δυο συμβούλους στο δημοτικό συμβούλιο της Θεσσαλονίκης. Ο ένας ήταν φυσικά ο ίδιος ο Καρατζαφέρης.

Ο δεύτερος ήταν μια αμφιλεγόμενη προσωπικότητα της πόλης, ο Ανέστης Κεραμηδάς. Ο Κεραμηδάς ήταν ένας συγγραφέας που τα τελευταία χρόνια κυκλοφόρησε διάφορα βιβλία με θεωρίες συνωμοσίας. Τα βιβλία αυτά τα προωθούσε μέσα από τα τοπικά κανάλια της πόλης. Έτσι λόγω αυτής της φήμης που είχε αποκτήσει κατάφερε να κερδίσει τη θέση του δημοτικού

³³ Από την εκπομπή «Ελλάδα γεια σου» στο Τηλεαστυ.

συμβούλου. Ωστόσο τον Ιανουάριο του 2009 παραιτήθηκε για λόγους υγείας και αντικαταστάθηκε από το Θωμά Ακριβόπουλο

Επτά χρόνια μετά την ίδρυση του ΛΑ.Ο.Σ έχουμε τις εκλογές της 16^{ης} Σεπτεμβρίου του 2007. Στις εκλογές αυτές το κόμμα θα περνούσε στη βουλή με 10 βουλευτές και αρκετά ανεβασμένα ποσοστά από τις προηγούμενες εθνικές του 2004. Ένα θέμα προς διερεύνηση είναι και η αναγνωρισιμότητα που είχαν κάποια στελέχη του ΛΑ.Ο.Σ, η οποία τους βοήθησε στις εκλογές. Αναγνωρισιμότητα που μπορούσε να επηρεάσει ακόμα και την ψήφο. Άτομα όπως ο Βαΐσης Αποστολάτος, ο Κυριάκος Βελόπουλος, η Δήμητρα Αραπόγλου, ο Άδωνις Γεωργιάδης ή ακόμα και ο πρώην ποδοσφαιριστής Γιώργος Ανατολάκης θα χρησιμοποιήσουν την τηλεοπτική τους προβολή για να κερδίσουν μια θέση στο ελληνικό κοινοβούλιο. Σύμφωνα με έρευνα που έγινε από το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης ο ΛΑ.Ο.Σ είναι το κόμμα με το μεγαλύτερο ποσοστό των ψηφοφόρων του να επιβεβαιώνουν ότι η τηλεόραση επηρέασε την ψήφο τους.

Ο Jacobson³⁴ έδειξε ότι η αναγνωρισιμότητα υποψηφίων παίζει μεγάλο ρόλο στην εκλογική συμπεριφορά των ψηφοφόρων.

Και στις εκλογές αυτές παρατηρούμε ότι σε ό,τι αφορά τη γεωγραφική κατανομή των ψήφων ο ΛΑ.Ο.Σ συνεχίζει να συγκεντρώνει τη δύναμη του σε νομούς της Κεντρικής και Ανατολικής Μακεδονίας καθώς και σε όλες τις περιφέρειες του λεκανοπεδίου Αττικής. Αντίθετα έχει μικρά ποσοστά στην Κρήτη και σε νομούς της Δυτικής Ελλάδας και Θράκης αυξημένα όμως σημαντικά από το 2004 στο 2007.

---

³⁴ Jacobson Gary, "The politics of Congressional Elections, 2nd ed., 1987

ΟΙ ΕΥΡΩΕΚΛΟΓΕΣ ΤΟΥ 2009 ΚΑΙ ΟΙ ΒΟΥΛΕΥΤΙΚΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ ΤΗΣ 4^{ΗΣ} ΟΚΤΩΒΡΗ ΤΟΥ 2009

ΕΥΡΩΕΚΛΟΓΕΣ

Αμέσως μετά τις εκλογές του 2007, ο ΛΑ.Ο.Σ ένωθε νικητής και ο ενθουσιασμός ήταν διάχυτος. Οι πρώτες ερωτήσεις των βουλευτών του ΛΑ.Ο.Σ αφορούσαν την μετανάστευση. Συγκεκριμένα ο Θ. Πλεύρης ζήτησε να πληροφορηθεί τον αριθμό των «νομίμως και παρανόμως ευρισκομένων στην ελληνική επικράτεια μεταναστών καθώς και τις ενέργειες που έχει κάνει το υπουργείο προκειμένου να αντιμετωπίσει αυτή την αυξημένη εισροή παράνομων μεταναστών στην Ελλάδα»³⁵.

Για πρώτη φορά μπαίνει στην ελληνική βουλή το θέμα της «λαθρομετανάστευσης» και οι βουλευτές του ΛΑ.Ο.Σ αρχίζουν να κινούνται σε μια θεματολογία που έχει ως πρωταρχικό στόχο την «ασφάλεια του πολίτη» και αρχίζει να αγγίζει θέματα όπως η νομιμοποίηση των καμερών και η εγκληματικότητα των αλλοδαπών στο κέντρο της Αθήνας. Τα γεγονότα του Δεκέμβρη του 2008 θα φέρουν αυτήν την ατζέντα στο επίκεντρο της πολιτικής συζήτησης. Τότε είναι που ο Καρατζαφέρης και άλλα όργανα του κόμματος όπως η Νεολαία χρησιμοποιώντας αρχικά τις δηλώσεις του ΚΚΕ ΟΤΙ Ο Σύριζα χαϊδεύει τα αυτιά των κουκουλοφόρων, θα επιτεθεί εμμέσως κατά της αρχής και άμεσα στο Σύριζα ζητώντας πιο δραστικά μέτρα για την αντιμετώπιση της κρίσης με προμετωπίδα την κατάργηση του ασύλου.

Έτσι ο ΛΑ.Ο.Σ από το περιθώριο του 2002, βρέθηκε για τα καλά μέσα στην πολιτική σκηνή της χώρας από τις αρχές του 2009. Τότε άρχισαν να πυκνώνουν και οι συζητήσεις για πιθανή συγκυβέρνηση ΝΔ με ΛΑ.Ο.Σ. Αξιοσημείωτη είναι η στάση του Καρατζαφέρη μέσα στο κλίμα αυτό. Αρχικά ξεκίνησε μια σειρά δηλώσεων και τοποθετήσεων τόσο στη Βουλή όσο και στα ΜΜΕ. Έδινε έμφαση στις πολιτικές που ακολούθησε ο ΛΑ.Ο.Σ από τις πρώτες κοινοβουλευτικές του μέρες, στην σημασία που έδινε για την προστασία του πολίτη από την εγκληματικότητα των λαθρομεταναστών, μέχρι τα εθνικά θέματα και την οικονομική κρίση που είχε αρχίσει να ταλανίζει τη

³⁵ Πρακτικά Βουλής, Η' Αναθεωρητική Βουλή, ΙΒ' Περίοδος Προεδρευόμενης Κοινοβουλευτικής Δημοκρατίας, Σύνοδος Α', Συνεδρίαση Ζ' 4/10/2007

χώρα μας. Ως κατακλείδα σε κάθε πρόταση του ο Καρατζαφέρης υποστήριζε ότι ΝΔ και ΛΑ.Ο.Σ μπορούν να βρουν μαζί ένα κοινό πεδίο δράσης.

Χαρακτηριστικό αυτής της τακτικής ήταν και η στάση που κράτησε στις 5 Μαρτίου του 2009 όταν ο Καραμανλής έθεσε το θέμα της συναίνεσης προκειμένου να αντιμετωπιστεί η οικονομική κρίση.³⁶ Αργότερα τον Απρίλιο του 2009 θα δηλώσει ότι «είμαστε παράλληλοι χώροι, δυο κόμματα της ίδιας παράταξης και ότι βρισκόμαστε σε μια άτυπη συγκυβέρνηση»³⁷.

Από τις αρχές όμως Μαΐου τα πράγματα αρχίζουν να αλλάζουν. Αφορμή ήταν η ανακοίνωση του ευρωψηφοδελτίου του κόμματος στις 12 Μαΐου, με επικεφαλής τη Νίκη Τζαβέλα. Η Τζαβέλα ήταν ένα πρόσωπο στενά συνδεδεμένο με την οικογένεια Μητσοτάκη, με θητεία σε οργανισμούς της κυβέρνησης Σημίτη αλλά και σε θέσεις σε ιδρύματα του Λάτση και Κόκκαλη. Το πρόσωπο λοιπόν αυτό δε μπορούσε να χαρακτηριστεί ως ακραίο και έδινε μια πιο τεχνοκρατική χροιά στο ψηφοδέλτιο.

Η εμφάνιση του Καρατζαφέρη όμως στο debate των έξι στις 29 Μαΐου του 2009 έπαιξε σημαντικό ρόλο και αντέστρεψε το κλίμα. Εντύπωση προκάλεσε η αναφορά του στους λαθρομετανάστες την ίδια στιγμή που στον Άγιο Παντελεήμονα της Αθήνας γινόντουσαν ταραχές μεταξύ μεταναστών και κατοίκων. Έτσι ο ΛΑ.Ο.Σ βρισκόταν πρωταγωνιστής στην πολιτική επικαιρότητα. Την 7^η Ιουνίου το 7,15% και οι 366.637 ψήφοι προκάλεσαν μεγάλη έκπληξη στον πολιτικό κόσμο. Ο ΛΑ.Ο.Σ αναδείχθηκε νικητής της συγκεκριμένης αναμέτρησης ενώ κατόρθωσε να εκλέξει την Τζαβέλα και τον Πλεύρη στην ευρωβουλή.

ΒΟΥΛΕΥΤΙΚΕΣ ΕΚΛΟΓΕΣ ΤΗΣ 4^{ΗΣ} ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ ΤΟΥ 2009

Μετά τις ευρωεκλογές του Ιουνίου ο ΛΑ.Ο.Σ χαρακτηρίστηκε ως ένας από τους δυο νικητές της εκλογικής αναμέτρησης μαζί με το ΠΑΣΟΚ από πολλούς αναλυτές ανεξαρτήτων κομματικής ταύτισης. Η πρώτη πολιτική κίνηση του Καρατζαφέρη ήταν να προσκαλέσει τους βουλευτές της ΝΔ, οι οποίοι όπως δήλωσε θα δουν τις έδρες τους να διακυβεύονται στις επόμενες εκλογές. Αυτό

³⁶<http://www.in.gr/news/article.asp?lngEntityID=992541>

³⁷<http://www.in.gr/news/article.asp?lngEntityID=1005266>

Μορφοποιήθηκε: Προεπιλεγμένη γραμματοσειρά, Γραμματοσειρά: 10 στ., Ελληνικά

Μορφοποιήθηκε: Προεπιλεγμένη γραμματοσειρά, Γραμματοσειρά: 10 στ., Ελληνικά

Μορφοποιήθηκε: Προεπιλεγμένη γραμματοσειρά, Γραμματοσειρά: 10 στ., Ελληνικά

Μορφοποιήθηκε: Προεπιλεγμένη γραμματοσειρά, Γραμματοσειρά: 10 στ., Ελληνικά

Μορφοποιήθηκε: Προεπιλεγμένη γραμματοσειρά, Γραμματοσειρά: 10 στ., Ελληνικά

Μορφοποιήθηκε: Προεπιλεγμένη γραμματοσειρά, Γραμματοσειρά: 10 στ., Ελληνικά

Μορφοποιήθηκε: Προεπιλεγμένη γραμματοσειρά, Γραμματοσειρά: 10 στ., Ελληνικά

Μορφοποιήθηκε: Προεπιλεγμένη γραμματοσειρά, Γραμματοσειρά: 10 στ., Ελληνικά

Μορφοποιήθηκε: Ελληνικά

Μορφοποιήθηκε: Ελληνικά

Μορφοποιήθηκε: Προεπιλεγμένη γραμματοσειρά, Ελληνικά

Μορφοποιήθηκε: Προεπιλεγμένη γραμματοσειρά, Ελληνικά

Μορφοποιήθηκε: Προεπιλεγμένη γραμματοσειρά, Ελληνικά

Μορφοποιήθηκε: Προεπιλεγμένη γραμματοσειρά, Ελληνικά

Μορφοποιήθηκε: Προεπιλεγμένη γραμματοσειρά, Ελληνικά

Μορφοποιήθηκε: Προεπιλεγμένη γραμματοσειρά, Ελληνικά

Μορφοποιήθηκε: Προεπιλεγμένη γραμματοσειρά, Ελληνικά

Μορφοποιήθηκε: Προεπιλεγμένη γραμματοσειρά, Ελληνικά

Μορφοποιήθηκε: Προεπιλεγμένη γραμματοσειρά, Ελληνικά

Μορφοποιήθηκε: Ελληνικά

όπως ήταν αναμενόμενο προκάλεσε αμέσως την αντίδραση της ΝΔ. Ο κυβερνητικός εκπρόσωπος τύπου της ΝΔ Αντώνιος κατηγορήσε το ΛΑ.Ο.Σ ότι προσπαθεί πλαγίως να επηρεάσει τους βουλευτές της ΝΔ.

Όμως παρά τις διαμάχες αυτές , ο ΛΑ.Ο.Σ ξεκίνησε μια σειρά από πρωτοβουλίες προκειμένου να στηρίξει βουλευτές της ΝΔ που είχαν εισχωρήσει πια στο ΛΑ.Ο.Σ. Χαρακτηριστικό ήταν το άρθρο της Χριστίνας Κοραή στην Ελευθεροτυπία στις 13 Ιουνίου του 2009 με τίτλο « ΝΔ; Αλληθωρίζει προς τα δεξιά;» που περιγράφει αυτή την κατάσταση.

Μετά της 15 Αυγούστου επανήλθε στο προσκήνιο η συζήτηση για τις επόμενες κινήσεις του πρωθυπουργού ο οποίος βρισκόταν σε αδιέξοδο. Στις 2 Σεπτεμβρίου ο Καραμανλής με τηλεοπτικό του διάγγελμα ανακοίνωσε πρόωρες εκλογές στις 4 Οκτωβρίου του 2009.

Όμως την περίοδο αυτή η δυναμική της ΝΔ ήταν αντίστροφα ανάλογη από ότι δυο χρόνια πριν και αυτό το γεγονός έδινε στον Καρατζαφέρη την πεποίθηση ότι το κόμμα του μπορούσε να τα καταφέρει καλύτερα αυτή τη φορά με μεγάλο στόχο να καρπωθεί την Τρίτη θέση³⁸. Την επόμενη μετά το διάγγελμα ο Καρατζαφέρης άρχισε να ανακοινώνει προσχωρήσεις στελεχών και πολιτευτών της ΝΔ στο ΛΑ.Ο.Σ. Η κίνηση όμως που ξάφνιασε ήταν η τοποθέτηση στην κορυφή του ψηφοδελτίου επικρατείας του πρώην πρέσβη και διοικητή της ΕΥΠ Ι. Κοράντη. Παράλληλα αποφάσισε να προσεγγίσει τον Ηλία Ψινάκη, γνωστή τηλεοπτική προσωπικότητα, τον Ανατολάκη κ.α. Ήταν φανερό ότι ο Καρατζαφέρης επιδίωκε άτομα που θα ήταν εύκολα αναγνωρίσιμα ακόμα και σε ένα μεγάλο ποσοστό της κοινής γνώμης που δεν ασχολείται με την πολιτική.

Η υποψηφιότητα του Η. Ψινάκη δίχασε όμως τα μέλη του ΛΑ.Ο.Σ οι οποίοι άρχισαν να χάνουν την εμπιστοσύνη τους στο πρόσωπό του Καρατζαφέρη. Για το λόγο αυτό αρνήθηκαν την εισχώρηση του στο ΛΑ.Ο.Σ. Παρόμοιες αντιδράσεις προκλήθηκαν και για τον Ζαφειρόπουλο πάλαι ποτέ υπαρχηγού της χρυσής αυγής, ένα πρόσωπο το οποίο προκάλεσε έντονες κριτικές από τα ΜΜΕ. Ούτε αυτή η υποψηφιότητα κατέληξε στην κάλπη.

Το αποτέλεσμα του εκλογικού αγώνα για το ΛΑ.Ο.Σ ήταν 386.152 ψήφοι και 5,63%. Το αποτέλεσμα αυτό σε σχέση με τις αντίστοιχες εκλογές του 2007 ήταν εντυπωσιακό. 110.000 ψηφοφόροι παραπάνω και αύξηση σχεδόν δυο ποσοστιαίων μονάδων. Για μια ακόμα φορά η δυναμική του ΛΑ.Ο.Σ θα παραμείνει στις πιο πυκνοκατοικημένες περιφέρειες, ενώ οι περιοχές που αποτελούν τα πιο αδύναμα σημεία του είναι η νησιωτική χώρα καθώς και η δυτική Ελλάδα.

Ο ΛΑ.Ο.Σ εξέλεξε τελικά 15 βουλευτές αυξάνοντας κατά 50% τον αριθμό που είχε στην προηγούμενη κοινοβουλευτική περίοδο. Οι βουλευτές αυτοί ήταν :

- 1) Καρατζαφέρης Γεώργιος, στην περιφέρεια Β΄ Αθηνών
- 2) Αιβαλιώτης Κωνσταντίνος στην περιφέρεια Β΄ Αθηνών
- 3) Ανατολάκης Γεώργιος, στην Β΄ Πειραιά
- 4) Αποστολάτος Βαίσης, στην Α΄ Πειραιά
- 5) Βελόπουλος Κυριάκος , στην Β΄ Θεσσαλονίκης
- 6) Βορίδης Μάκης, στην Αττική
- 7) Γεωργιάδης Σπυρίδων – Άδωνις, στην Β΄ Αθηνών
- 8) Κολοκοτρώνης Άγγελος, στην Α΄ Θεσσαλονίκης
- 9) Κοραντής Ιωάννης, στην περιφέρεια Επικρατείας
- 10) Μαρκάκης Παύλος , στην περιφέρεια Μαγνησίας
- 11) Παπανδρέου- Παπαδάκη Ουρανία, στην περιφέρεια
Εύβοιας
- 12) Πλεύρης Αθανάσιος, στην Α΄ Αθηνών
- 13) Πολατίδης Ηλίας , στην περιφέρεια Σερρών
- 14) Ροντούλης Αστέριος, στην περιφέρεια Λαρίσης
- 15) Χρυσανθακόπουλος Αλέξανδρος, στην περιφέρεια
Αχαΐας

Παρόλη όμως την αύξηση των ψηφοφόρων και τη συγκρατημένη αισιοδοξία που έφερε η δεύτερη συνεχόμενη κοινοβουλευτική θητεία στα γραφεία του κόμματος , υπήρξε κάποιος προβληματισμός. Ο προβληματισμός αυτός αφορούσε το γεγονός ότι παρά τη μεγάλη πτώση της Νέας Δημοκρατίας ο ΛΑ.Ο.Σ δεν κατάφερε να καρπωθεί το μεγαλύτερο μέρος

αυτή στην δυσαρέσκεια. Πολλές μάλιστα μελέτες έδειξαν ότι το μεγαλύτερο μέρος των ψηφοφόρων του 2007 προτίμησαν να ψηφίσουν ΠΑΣΟΚ ή να απέχουν παρά να στηρίξουν το ΛΑ.Ο.Σ³⁹.

Πολλοί άρχισαν να ασκούν δριμύτατη κριτική για το κόμμα του ΛΑ.Ο.Σ. Οι κριτικές ωστόσο δεν αφορούσαν μόνο το ύψος του ποσοστού. Αφορούσαν και τα πρόσωπα τα οποία εκλέχτηκαν. Κανένας από τα μεσαία στελέχη του Ελληνικού Μετώπου δεν κατάφερε να ακολουθήσει τον Πλεύρη, τον Βορίδη και τον Πολατίδη στην Ελληνική Βουλή. Χαρακτηριστικό είναι το άρθρο του Δημήτρη Παπαγεωργίου στην Ελεύθερη Ώρα με τίτλο: “Το Τέλος των μικρών”.

Την επόμενη των εκλογών ακολουθεί η παραίτηση του Καραμανλή από τη θέση του προέδρου της Νέας Δημοκρατία. Τότε στο Λαϊκό Ορθόδοξο Συναγερμό αρχίζει να επικρατεί μια περίεργη κατάσταση. Αυτό που απασχολούσε τα μέλη του ΛΑ.Ο.Σ ήταν η διαδικασία εκλογής νέου προέδρου στην ΝΔ. Από την αρχή η υποψηφιότητα Σαμαρά προκάλεσε τριγμούς στο εσωτερικό του ΛΑ.Ο.Σ. Το γεγονός όμως που αποδείχθηκε καταλύτης τόσο για την εκλογική διαδικασία της ΝΔ όσο και για τις εξελίξεις μέσα στο ΛΑ.Ο.Σ αλλά και τη συμπεριφορά του Προέδρου του απέναντι στη νέα ηγεσία της ΝΔ ήταν η αποχώρηση από τη διαδικασία εκλογής του Δημήτρη Αβραμόπουλου και η στήριξη του τελευταίου στον Αντώνη Σαμαρά.

Έτσι ο Καρατζαφέρης σε συνέντευξη που παραχώρησε για την Real News στην δημοσιογράφο Λ. Ιωάννου η οποία και δημοσιεύτηκε στις 8 Νοεμβρίου είχε δηλώσει ότι δεν θα πάρει θέση γιατί *“δεν θέλω να γίνω μέρος του προβλήματος όποια θέση και να αναπτύξω θα ερμηνευτεί διαφορετικά από τον καθένα ενδιαφερόμενο. Εξάλλου έχουν μπλεχτεί τόσο που δεν χρειάζονται άλλο μπλέξιμο.”*⁴⁰ Όμως θα αναγκαστεί λίγες μέρες αργότερα να πάρει θέση στον Real FM. Εκεί στις 12 Νοεμβρίου δήλωσε ότι αν βγει η Ντόρα Μπακογιάννη η πιθανότητα η ΝΔ να μείνει ενωμένη κυμαίνεται στο 51% από το να μείνει ενωμένη με τον Σαμαρά, παρουσιάζοντας έτσι την Μπακογιάννη ως εγγυητή της ΝΔ⁴¹.

³⁹ Τσίρας Ευστάθιος, « Η Νέα άκρα δεξιά στην Ελλάδα: Οργανωτική εξέλιξη, εκλογική επιρροή και πολιτικό λόγος του Λαϊκού Ορθόδοξου Συναγερμού», 2011, σελ. 170

⁴¹ Αθανάσιος Τσίρας, “ Η Νέα Άκρα Δεξιά στην Ελλάδα”, 2011, σελ. 173

Ωστόσο ο Καρατζαφέρης αμέσως μετά την εκλογή Σαμαρά εξέδωσε ανακοίνωση στην οποία αναφέρει : “ Στον Νέο Πρόεδρο της Νέας Δημοκρατίας, εύχομαι καλή Δύναμη... Ελπίζουμε η νέα ηγεσία, με τη σωστή αποκρυπτογράφηση του μηνύματος από την εσωτερική κομματική αλλαγή, να στοιχηθεί σε αρχές και αξίες που είχαν αποδομηθεί από τη Ρηγγίλης. Το Μεταναστευτικό, το όνομα των Σκοπίων, η μη ένταξη της Τουρκίας στην Ευρώπη, οι παραβιάσεις στο Αιγαίο, η σύσταση εξεταστικής επιτροπής για τα σκάνδαλα του Βατοπεδίου και τη Siemens, η μακράν λαϊκισμών αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης είναι θεμελιώδη κεφάλαια που δεν ξεπερνιούνται παρά μόνο με ξεκάθαρες απόψεις. Τέλος η όσο το δυνατόν ταχύτερη απομάκρυνση της εφεδρικής Κυβερνήσεως του ΠΑΣΟΚ και από τα διαρκώς διογκούμενα προβλήματα του τόπου, για μας στο ΛΑ.Ο.Σ είναι βασικός πυλώνας δράσης”.

Αυτά είχε δηλώσει ήδη από την εκπομπή του στις 30 Νοεμβρίου στην οποία και έκανε πρόταση στο Σαμαρά για κεντροδεξιά συμμαχία στο κοινοβούλιο με στόχο να προκαλέσει εκλογές τον Μάρτιο.

Αυτό που εξέπληξε τον Καρατζαφέρη ήταν τα 780.000 άτομα που προσήρθαν στις κάλπες προκειμένου να στηρίξουν τον Αντώνη Σαμαρά. Μια εξέλιξη που σε καμία περίπτωση δεν ήθελε ο Καρατζαφέρης.

Στις αρχές Δεκεμβρίου το πολιτικό θερμόμετρο του ΛΑ.Ο.Σ ανεβαίνει και ο Καρατζαφέρης φαίνεται να βρίσκεται σε κατάσταση πανικού. Ένας από τους ισχυρότερους λόγους που αύξησε τον πανικό αυτό ήταν το ενδεχόμενο προσχώρησης στην Νέα Δημοκρατία βουλευτών του ΛΑ.Ο.Σ και ειδικά του Μ. Βορίδη. Ο Βορίδης αναγκάστηκε να διαψεύσει τις φήμες, όμως υπήρχαν πολλά υπονοούμενα στον τύπο ότι αναγκάστηκε να προβεί σε διάψευση εξαιτίας μιας έντονης διαφωνίας που είχε σε συζήτηση του με τον Καρατζαφέρη στο γραφείο του δεύτερου στη βουλή.

Είναι φανερό ότι ο ΛΑ.Ο.Σ βρέθηκε σε πολύ δύσκολη θέση από τη στιγμή που άρχισε να γίνεται αντιληπτή η επικράτηση του Αντώνη Σαμαρά στην ηγεσία της ΝΔ. Όσο η Νέα Δημοκρατία ήταν στην κυβέρνηση, η θέση του Καρατζαφέρη απέναντι στον Καραμανλή ήταν πλεονεκτική. Ο Καρατζαφέρης μέχρι πριν την εκλογή του Σαμαρά είχε τη δυνατότητα να επιλέγει αυτός τη

στρατηγική του απέναντι στη κυβέρνηση και έτσι πότε να της τείνει χείρα βοηθείας και πότε -την πολεμάει με βαριές κριτικές. Με αυτήν την τακτική επιδίωκε να οικοδομήσει ένα προφίλ « οιονεί» κυβερνητικού παράγοντα, στρατηγική που θα ρίσκαρε να εφαρμόσει και με την επόμενη κυβέρνηση ΠΑΣΟΚ.

Όμως μετά τις εκλογές τα πράγματα άλλαξαν. Αρχικά η ήττα της ΝΔ θα την έστειλε στην αντιπολίτευση και έτσι θα σταματούσε ή τουλάχιστον θα ελαχιστοποιούσε τις φθορές της προς το ΛΑ.Ο.Σ και μετέπειτα το κόμμα του Καρατζαφέρη δεν καρπώθηκε τη μερίδα του λέοντος που επιθυμούσε. Επομένως η αλλαγή στην ηγεσία της ΝΔ θα οδηγούσε πάλι σε επαναδιαπραγμάτευση της σχέσης μεταξύ των δυο κομμάτων.

Επομένως το 2009 κλείνει με τον Καρατζαφέρη να είναι στριμωγμένος από την αλλαγή του πολιτικού σκηνικού μετά τις εκλογές του Οκτωβρίου και να έχει χάσει μεγάλο μέρος από τη δυναμική του που ίσως είχε αποκτήσει μετά το 7,15% στις Ευρωεκλογές του Ιουνίου. Το 2010 θα τον βρει να κινείται σε εμφανώς δεξιότερες πολιτικές εμπλουτισμένες με εθνικιστικά και λαϊκίστικα στοιχεία σε μια προσπάθεια να τραβήξει τη Νέα Δημοκρατία στις δικές του ακραίες θέσεις. Με αυτή τη τακτική επιδιώκει να πετύχει δυο στόχους. Αρχικά να αναδειχθεί ως σπουδαίος παράγοντας στο πολιτικό σκηνικό και ύστερα να διατηρήσει την εθνικιστική πλευρά εντός του ΛΑ.Ο.Σ καταδεικνύοντας τον συμβιβασμό που θα προτείνει στο Σαμαρά όταν αυτός δεν δεχτεί να συμβιβαστεί με το δρόμο που του δείχνει ο Καρατζαφέρης. Μια μεγάλη ευκαιρία γι αυτόν είναι η πρόθεση να δώσει η κυβέρνηση εκλογικά δικαιώματα στους μετανάστες στις εκλογές για την τοπική αυτοδιοίκηση αλλά και ιθαγένεια.

ΣΥΓΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΚΑΙ ΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΛΑ.Ο.Σ

Όπως αναφέραμε και παραπάνω, στις 2 Σεπτεμβρίου του 2009 ο τότε πρωθυπουργός Κωνσταντίνος Καραμανλής με τηλεοπτικό διάγγελμα προκηρύσσει αιφνίδια πρόωρες εκλογές . Οι εκλογές σημαδεύτηκαν από τις προεκλογικές υποσχέσεις του Γ Παπανδρέου για κοινωνικές παροχές. Αυτές

οι υποσχέσεις αποτυπώθηκαν στη φράση « λεφτά υπάρχουν». Από την άλλη η ΝΔ εστίασε περισσότερο σε μια πιο σφιχτή δημοσιονομική πολιτική γεγονός που οφειλόταν στις συνέπειες της διεθνούς κρίσης. Το εκλογικό αποτέλεσμα δικαίωσε τη στρατηγική του « λεφτά υπάρχουν». Το ΠΑΣΟΚ πέτυχε στις εκλογές μια από τις σημαντικότερες εκλογικές του επιτυχίες, αφήνοντας τη ΝΔ πίσω κατά δέκα μονάδες , με αποτέλεσμα την παραίτηση του Κ. Καραμανλή.

Πράγματι το Νοέμβριο του 2009 μετά από ψηφοφορία που μετείχαν 780.000 μέλη και ψηφοφόροι της ΝΔ, πρόεδρος αναδείχτηκε ο Α. Σαμαράς. Ωστόσο ο εκλογικός θρίαμβος του ΠΑΣΟΚ γρήγορα επισκιάστηκε από δραματικά οικονομικά προβλήματα. Μέσα σε λίγους μήνες η κυβέρνηση βρέθηκε να ομολογεί την ανάγκη να προσφύγει στην Ε.Ε και το ΔΝΤ προκειμένου η χώρα να βρει δανειακή χρηματοδότηση για να μην χρεοκοπήσει. Την προσφυγή της Ελλάδας στο μηχανισμό στήριξης δήλωσε ο ίδιος ο πρωθυπουργός από το Καστελόριζο.

Η προσφυγή της χώρας στο μηχανισμό στήριξης βρήκε την κυβέρνηση απομονωμένη. Τόσο η Νέα Δημοκρατία όσο και το ΚΚΕ και ο ΣΥΡΙΖΑ αντιτάχθηκαν έντονα στην επιλογή αυτή. Ο Αντώνης Σαμαράς με μια σειρά εμφανίσεων και δηλώσεων καταδίκασε την κυβερνητική πολιτική ενώ ο Γ. Καρατζαφέρης με το ΛΑ.Ο.Σ τάχθηκαν υπέρ της ψήφισης του μνημονίου.

Η προσφυγή στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο όμως, τραυμάτισε σοβαρά την εικόνα του τότε πρωθυπουργού Γ. Παπανδρέου και του υπουργού επί των οικονομικών Γ. Παπακωνσταντίνου. Όπως φαίνεται από διάφορες δημοσκοπήσεις μέσα σε ελάχιστο χρονικό διάστημα η εμπιστοσύνη των πολιτών στους δυο βασικούς διαχειριστές μειώθηκε δραματικά.

Η ψήφιση των οικονομικών μέτρων και άλλοι παράγοντες άρχισαν να διαμορφώνουν ένα κλίμα αβεβαιότητας και αστάθειας. Παρά ωστόσο την δραματική πτώση της δημοτικότητας της κυβέρνησης σε όλο το 2010 αυτή εξακολουθούσε να έχει την πολιτική κατάσταση υπό έλεγχο⁴².

Τα πράγματα όμως θα αρχίσουν να παίρνουν άλλη τροπή από την άνοιξη του 2011. Τότε ήταν που έκαναν και την αρχική εμφάνιση τους, οι αγανακτισμένοι. Για πολλές μέρες καθημερινά εκατοντάδες χιλιάδες πολιτών

---

⁴²Νίκος Μαραντζίδης, Η κρίση και το ελληνικό κομματικό σύστημα
<http://www.foreignaffairs.gr/articles/69098/nikos-marantzidis/h-krisi-kai-to-elliniko-kommatiko-systima?page=show>

συγκεντρώνονταν στο Σύνταγμα και σε άλλες κεντρικές πλατείες πόλεων και δήλωναν την αντίθεση τους απέναντι στα μέτρα που εφάρμοζε η κυβέρνηση. Το γεγονός αυτό προκάλεσε σοβαρούς τριγμούς στο πολιτικό σύστημα. Το πρόβλημα δεν αφορούσε μόνο την κυβερνητική πλειοψηφία που ψηφίζει μέτρα αλλά όλα τα πολιτικά κόμματα.

Τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης παίζουν ένα καθοριστικό ρόλο σε αυτή τη κατάσταση. Ο λαϊκισμός που εκτοξεύεται μέσα από τα τηλεοπτικά δελτία ειδήσεων βαθαίνει και εντείνει την κρίση. Κάτω από την επήρεια ενός τέτοιου λαϊκισμού οι πολίτες αρχίζουν να χάνουν τις κατευθύνσεις τους και να μετατρέπονται σε ανορθολογικά υποκείμενα. Μετά τη σύνοδο κορυφής της 26^{ης} Οκτωβρίου του 2011, στην οποία ουσιαστικά αποφασίστηκε το « κούρεμα» του χρέους, ο πρωθυπουργός προκειμένου να κερδίσει χρόνο στην εξουσία πήρε ένα ρίσκο μέσω ενός θεσμικού τεχνάσματος: την προσφυγή σε δημοψήφισμα. Επρόκειτο αναμφίβολα για μια κίνηση υψηλού ρίσκου τόσο για τον ίδιο όσο και για την κυβέρνηση του. Μετά από δραματικές εξελίξεις τόσο στο εξωτερικό όσο και στο εσωτερικό ο Γ. Παπανδρέου οδηγείται σε παραίτηση.

Έπειτα από συμφωνία των τριών κοινοβουλευτικών κομμάτων, του κυβερνώντος κόμματος ΠΑΣΟΚ, του κόμματος της αξιωματικής αντιπολίτευσης ΝΕΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ και του ΛΑΙΚΟΥ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΣΥΝΑΓΕΡΜΟΥ ορίστηκε πρωθυπουργός ο οικονομολόγος και πρώην αντιπρόεδρος της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας Λουκάς Παπαδήμος. Η κυβέρνηση αυτή θεωρήθηκε μεταβατική.

Η κυβέρνηση Παπαδήμου ορκίστηκε στις 11 Νοεμβρίου με τη συμμετοχή στο κυβερνητικό σχήμα 35 στελεχών της προηγούμενης κυβέρνησης Παπανδρέου, 6 στελεχών από τη ΝΔ και τρεις από το ΛΑ.Ο.Σ. Από τη ΝΔ τοποθετήθηκαν σε θέσεις υπουργού οι Σταύρος Δήμας και ο Δημήτρης Αβραμόπουλος σε θέση αναπληρωτή υπουργού Ο Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος και σε θέσεις υφυπουργών οι Γιάννης Μουρμούρας , Δημήτρης Βαρτζόπουλος και Πέτρος Αλιβιζάτος. Από την πλευρά του ΛΑ.Ο.Σ τοποθετήθηκε σε θέση υπουργού ο Μάκης Βορίδης σε θέση αναπληρωτή υπουργού ο Γεώργιος Γεωργίου και σε θέσεις υφυπουργού ο Άδωνις Γεωργιάδης και ο Αστέριος Ροντούλης.

Η κυβερνητική αυτή σύνθεση θεωρήθηκε μεταβατική, είχε ως στόχους την επίβλεψη των συμφωνιών της 26^{ης} Οκτωβρίου 2011 και την προετοιμασία για την διεξαγωγή εθνικών εκλογών. Η επιλογή του Λουκά Παπαδήμου μπορεί να χαρακτηριστεί ως στρατηγικής σημασίας αφού είχε την εμπιστοσύνη ελλήνων και ξένων παραγόντων ότι θα εκπληρώσει τις υποχρεώσεις που είχε αναλάβει.

Το κλίμα όμως στην ελληνική κοινωνία είναι εκρηκτικό, πορείες διαμαρτυρίας και δράσεις κατά της ψήφισης των μνημονίων και του μεσοπρόθεσμου συνθέτουν μια κατάσταση δυσφορίας.

Η συγκυβέρνηση όπως ήταν αναμενόμενο προκάλεσε αρκετές αντιδράσεις στα κόμματα της αντιπολίτευσης που την χαρακτήρισαν απaráδεκτη. Χαρακτηριστικά ο Αλέξης Τσίπρας θα δηλώσει *«η νέα κυβέρνηση και ο νέος πρωθυπουργός δεν έχουν εκλεγεί και δεν έχουν λογοδοτήσει στο λαό και αυτό αποτελεί ωμή αλλοίωση της λαϊκής κυριαρχίας»*⁴³. Αντιδράσεις θα υπάρξουν και από το κόμμα του ΠΑΣΟΚ αλλά με διαφορετικό στόχο. Ο στόχος των στελεχών του ΠΑΣΟΚ είναι να καταδικάσουν την συμμετοχή του ΛΑΟΣ στην κυβέρνηση. Οι βουλευτές Τσετιν Ματάντζη και Σπύρος Μπαζίνας δεν θα δώσουν ψήφο εμπιστοσύνης στη νέα κυβέρνηση αντιδρώντας στη συμμετοχή του ΛΑΟΣ στην συγκυβέρνηση. Επίσης διάφορα στελέχη του ΠΑΣΟΚ όπως ο Χρήστος Πολυζωγόπουλος θα μιλήσει για απενοχοποίηση της ακροδεξιάς και για μεγάλο ατόπημα από πλευράς ΠΑΣΟΚ.

Πολιτικά τη συγκεκριμένη περίοδο συντελούνται δύο αρκετά μεγάλες αλλαγές. Το ΠΑΣΟΚ που έχει κερδίσει τις προηγούμενες εκλογές με την τεράστια διαφορά των 10 ποσοστιαίων μονάδων, διολισθάνει λόγω των επιλογών της ηγεσίας του αλλά και της πολιτικής απόφασης να ζητήσει από το ΛΑΟΣ να μπει στην κυβέρνηση ενώ δεν υπήρχε πραγματική ανάγκη για κάτι τέτοιο. Οι αποφάσεις αυτές θα δημιουργήσουν αρνητικό κλίμα στο εσωτερικό του ΠΑΣΟΚ με αρκετά στελέχη να δηλώνουν αντίθετοι με τις πολιτικές γραμμές του κόμματος.

Η δεύτερη πολιτική αλλαγή που συντελείται αυτή την περίοδο είναι στο κόμμα του ΛΑΟΣ. Ήδη από την ψήφιση του μνημονίου 1 το ΛΑΟΣ κράτησε

---

⁴³ Κέρδος 11/11/2011 ' ΚΚΕ και Σύριζα απέναντι στην επιλογή του νέου πρωθυπουργού

μια θέση αντίθετη με την πολιτική του ιδεολογία και βρέθηκε να είναι υποστηρικτής των κυβερνητικών επιλογών ενώ από την άλλη πλευρά η ΝΔ για λόγους καθαρά αντιπολιτευτικούς καταψήφισε. Αυτό το γεγονός θα έχει τεράστιο αντίκτυπο στο εκλογικό σώμα που πρόσκεινται στο ΛΑΟΣ. Στην ουσία θα αρχίσει να χάνει την πολιτική του ταυτότητα. Η συμμετοχή στην συγκυβέρνηση είναι αυτή που θα βάλει τέλος στην καταγγελτική ρητορεία και στην εκπροσώπηση ενός πολιτικού χώρου που ήταν αγανακτισμένος με τις κυβερνητικές επιλογές. Όσο οι μέρες της συγκυβέρνησης περνούν ο ΛΑΟΣ χάνει τον λόγο ύπαρξης του. Σε συνδυασμό με την συντηρητική πολιτική του Αντώνη Σαμαρά ο ΛΑΟΣ βρίσκεται στο περιθώριο των επιλογών του πατριωτικού χώρου που θεωρεί την συμμετοχή στην κυβέρνηση Παπαδήμου ως καθαρά αντιπατριωτική. Όλα αυτά τα γεγονότα έχουν ως αποτέλεσμα την αντίστροφη μέτρηση για τον ΛΑΟΣ.

Ο Γ. Καρατζαφέρης και το κόμμα του θα βρεθούν εγκλωβισμένοι στις πολιτικές του μνημονίου κόντρα εντελώς στις πεποιθήσεις του εκλογικού του ακροατηρίου. Σε μια απελπισμένη προσπάθεια απεγκλωβισμού θα απέχει από την ψηφοφορία και θα καταγγείλει τα δύο μεγάλα κόμματα. Μετά από την αποχή θα χάσει δύο από τα ποιο προβεβλημένα του στελέχη. Ο Μάκης Βορίδης και ο Άδωνις Γεωργιάδης δεν θα υπακούσουν στην κομματική γραμμή του ΛΑΟΣ και αυτομάτως θα βρεθούν εκτός κόμματος⁴⁴. Ο Αντώνης Σαμαράς σε μια κίνηση στρατηγικής θα αγκαλιάσει τα δυο στελέχη του ΛΑΟΣ. Ο σκοπός ήταν η αποδυνάμωση της δεξιάς αντιπολίτευσης αφού ως στόχο η ΝΔ έχει την επικρατήσει στην εκλογική διαδικασία που μοιάζει να έρχεται όλο και ποιο κοντά. Θα επακολουθήσει μια μεγάλη φυγή στελεχών του ΛΑΟΣ προς την ΝΔ αλλά και μια τεράστια φυγή ψηφοφόρων που νοιώθουν απογοητευμένοι από τις επιλογές του ΛΑΟΣ. Το μεγαλύτερο κομμάτι ψηφοφόρων του ΛΑΟΣ θα αναζητήσουν εκλογική στέγη σε μια ποιο ακραία 'πολιτική οικογένεια', αυτή της Χρυσής Αυγής. Η Χρυσή Αυγή θα προσελκύσει την απογοητευμένη πατριωτική δεξιά που ήταν ο σταθερός πυρήνας του ΛΑΟΣ. Το ίδιο το ΛΑΟΣ με την επιλογή να στηρίξει την συγκυβέρνηση θα δημιουργήσει ένα κενό στη λαϊκή ακροδεξιά που θα έρθει να καλύψει η Χρυσή Αυγή. Η αγανάκτηση και ο φόβος για τους μετανάστες, της μικροαστικής

⁴⁴ Βασίλης Χιώτης, Βήμα, 12/2/2012, «Τούμπαρε» ο Καρατζαφέρης, φεύγουν Βορίδης, Γεωργιάδης

λούμπεν δεξαμενής του ΛΑΟΣ θα οδηγήσει σε ποιο ακραίες απόψεις και πολιτικές θέσεις που την συγκεκριμένη χρονική περίοδο η Χρυσή Αυγή θα καταφέρει να εκφράσει⁴⁵. Μέσα από το ρατσιστικό έργο της στο κέντρο της Αθήνας η Χρυσή Αυγή θα κερδίσει σιγά, σιγά ένα αρκετά μεγάλο κομμάτι του ΛΑΟΣ.

Αποδυναμωμένο αρκετά το κόμμα του Γ. Καρατζαφέρη θα πάει στις εκλογές της 6^{ης} Μαΐου χωρίς σχεδόν να διαδραματίζει κανένα ενεργό ρόλο στη διαμόρφωση του τελικού αποτελέσματος.

ΟΙ ΕΚΛΟΓΕΣ ΤΗΣ 6^{ης} ΜΑΙΟΥ

Στις εκλογές αυτές ο ΛΑ.Ο.Σ. υπέστη σημαντική ήττα καθώς από 5,63% και 386.205 ψήφους στις εκλογές του 2009 έπεσε στο 2,9% και στις 183.467 ψήφους. Σημείωσε δηλαδή μία πτώση 52,5% και απέτυχε να εισέλθει στην Βουλή. Από την άλλη, η Χρυσή Αυγή εκτινάχθηκε καθώς από 0,29% και 19.624 ψήφους στις βουλευτικές εκλογές του 2009 έλαβε 6,97% και 441.018 ψήφους, σημειώνοντας μία αύξηση 2.147%! Πολλαπλασίασε, δηλαδή, την δύναμή της πάνω από 21 φορές σε σχέση με το 2009.

Η συγκεκριμένη εκλογική διαδικασία ξέφυγε από το δίπολο δεξιά-αριστερά και κινήθηκε στο δίπολο μνημόνιο- αντιμνημόνιο και η στάση του κόμματος του Γ. Καρατζαφέρη έχει σαν αποτέλεσμα να χαθεί η ιδιότητα του αντιμνημονιακού. Αποτέλεσμα της απώλειας της αντιμνημονιακής και καταγγελτικής ρητορείας είναι, οι κάλπες να τον αναδείξουν ως τον μεγάλο χαμένο της πρώτης αυτής εκλογικής διαδικασίας. Ο ΛΑΟΣ δεν κατάφερε όχι να επικρατήσει αλλά ούτε να επιβιώσει στο χώρο της δεξιάς αφού είδε δύο κόμματα να του αρπάζουν τους ψηφοφόρους. Από αριστερά στην κλίμακα της δεξιάς το κόμμα του Π. Καμμένου που αποχώρησε από τη ΝΔ μετά την αποχή του από την ψηφοφορία του μνημονίου 2 και της Χρυσής Αυγής από τα δεξιά. Λαβωμένος και επικοινωνιακά διάτρητος ο Γ. Καρατζαφέρης μαζί με το κόμματα που έχει αποδεκατιστεί αφού τα ποιο προβεβλημένα του στελέχη

⁴⁵ Angel Solano Garcia, 2004, Does illegal immigration empower rightist parties?, Journal of Population Economics. Ενδιαφέρουσα μελέτη όπου προσπαθεί να εξηγήσει την άνοδο ακροδεξιών κομμάτων, εξετάζει βέβαια περιπτώσεις όπου ο εκλογικός ανταγωνισμός είναι σχετικός με ζητήματα μετανάστευσης.

ανήκουν πλέον στη ΝΔ πηγαίνει στις εκλογές της 17^{ης} Ιουνίου. Έχει προηγηθεί η αδυναμία σχηματισμού κυβέρνησης μετά από την διαδικασία των διερευνητικών εντολών με αποτέλεσμα να οδηγηθεί η χώρα σε δεύτερο γύρο εκλογών.

ΟΙ ΕΚΛΟΓΕΣ ΤΗΣ 17^{ης} ΙΟΥΝΙΟΥ

Η εκλογική διαδικασία θα χρωματιστεί από ιδιαίτερη πόλωση και θα κινηθεί πάλι στο δίπολο μνημόνιο- αντιμνημόνιο. Οι βασικοί αντίπαλοι θα είναι πάλι η ΝΔ και ο Σύριζα αφού το ΠΑΣΟΚ έχει υποστεί καθίζηση ήδη από την προηγούμενη εκλογική μάχη. Γίνετε όμως και τεράστια μάχη στην ουρά, όπου το ΛΑΟΣ θα παλέψει για μια θέση στη βουλή. Τα αποτελέσματα είναι όμως απογοητευτικά. Στο μεσοδιάστημα των δύο εκλογικών αναμετρήσεων η ρητορεία και οι πράξεις της Χρυσής Αυγής θα συσπειρώσουν τα ακραία στοιχεία ακόμη περισσότερο γύρω από το ακροδεξιό μόρφωμα. Από την άλλη πλευρά το κόμμα του Π. Καμμένου με την καταγγελτική ρητορεία θα προσελκύσει τα κομμάτια της αντιμνημονιακής κεντροδεξιάς που νοιώθουν απογοητευμένα από την ΝΔ.

Ο ΛΑ.Ο.Σ. κατακρημνίσθηκε καθώς από το 2,9% έπεσε στο 1,58% και στις 97.094 ψήφους, χάνοντας 86.373 ψήφους (-47%) σε σχέση με τις εκλογές του Μαΐου. Το γεγονός αυτό της εκλογικής πανωλεθρίας είναι το τελειωτικό για το κόμμα του Γ. Καρατζαφέρη που δεν θα καταφέρει να μπει στη Βουλή. Σίγουρα τα αποτελέσματα είναι απότοκο των επιλογών του αρχηγού του κόμματος του ΛΑΟΣ. Η επιλογή να συμμετέχει στο κυβερνητικό έργο τον έκανε persona non grata για τον χώρο τον οποίο αντιπροσώπευε μέχρι εκείνη την στιγμή, θα μπορούσε να ηγηθεί αλλά και να μακροημερεύσει αν οι πολιτικές του επιλογές ήταν διαφορετικές.

Ο ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΛΑΟΣ ΜΕΤΑ ΤΙΣ ΔΥΟ ΕΚΛΟΓΙΚΕΣ ΜΑΧΕΣ

Οι εκλογές της 6ης Μαΐου χαρακτηρίστηκαν ως οι «κρσιμότερες, μετά την δικτατορία, εκλογές»⁴⁶. Εκτός βέβαια από τον βαθμό της κρσιμότητάς τους, άλλαξαν μια για πάντα τον πολιτικό χάρτη της Ελλάδας. Είδαμε αυτή τη χρονική περίοδο τη συμμετοχή ακροδεξιών σε κυβέρνηση συνεργασίας, ένα σοσιαλιστικό κόμμα να δέχεται να συγκυβερνήσει με ένα κλασικό λαϊκίστικο ακροδεξιό κόμμα, ένα παραδοσιακά δεξιό κόμμα όπως η ΝΔ να αντιπολιτεύεται των νεοφιλελεύθερων πολιτικών που σε μικρό χρονικό διάστημα θα κληθεί να συνεχίσει αλλά και ένα νεοναζιστικό κόμμα να αποκτά σημαντικό λόγο αλλά και αποδοχή μέσα στην ελληνική κοινωνία.

Ο ΛΑΟΣ θα βγει βαρύτατα τραυματισμένος από τις δυο αυτές εκλογικές μάχες. Από το ζενίθ της συμμετοχής στη κυβέρνηση και της υπουργοποίησης αρκετών στελεχών του μέσα σε τρεις μήνες θα βρεθεί να εγκαταλείπει την κυβέρνηση, να διαγράφει τα ποιο λαοπρόβλητα στελέχη του και να χάνει πάνω από τα ¾ της εκλογική του δύναμη και τελικά να μένει εκτός Βουλής έχοντας χάσει αρκετά στελέχη ακόμα και από την νεολαία του κόμματος του.

Το σημείο καμπής είναι ο Νοέμβριος του 2011 όπου και αποφασίζετε η συμμετοχή του ΛΑΟΣ στη κυβέρνηση Παπαδήμου. Το λάθος δεν είναι η συμμετοχή στη κυβέρνηση, το λάθος είναι όπως αναφέρουν κάποια στελέχη του ΛΑΟΣ⁴⁷ ότι δεν διενεργήθηκαν focus groups για να μελετηθεί ποια θα ήταν η γνώμη και η στάση των ψηφοφόρων του ΛΑΟΣ από μια ενδεχόμενη συμμετοχή στη κυβέρνηση Παπαδήμου. Εδώ φαίνεται καθαρά η προχειρότητα που λήφθηκε η απόφαση και η σημαντική ευθύνη του Γ. Καρατσαφέρη που ήθελε τη συμμετοχή στη κυβέρνηση. Η πολιτική ζημία θα μπορούσε να είχε προβλεφθεί από την πλευρά του ΛΑΟΣ πολύ εύκολα αλλά η επιθυμία συμμετοχής στη κυβέρνηση ήταν μεγάλη με αποτέλεσμα αυτό να έχει τεράστιο πολιτικό κόστος.

Οι λάθος κινήσεις θα συνεχιστούν από πλευράς ΛΑΟΣ και Γ. Καρατσαφέρη, η απόφαση για αλλαγή πλεύσης και απόσυρσης των στελεχών του μετά από τόσο σύντομο χρονικό διάστημα θα μοιάζει σαν κακόγουστο αστείο. Το αποτέλεσμα θα είναι να χαθεί μια για πάντα η όποια σοβαρότητα και αξιοπιστία που απολάμβανε το κόμμα του κ. Γ. Καρατσαφέρη, επιπλέον

⁴⁶ Καθημερινή, 24/9/2012

⁴⁷ Χαρακτηριστικά αναφέρετε ο Γιάννης Κολοβός σε άρθρο του στην ιστοσελίδα www.e-grammes.gr 9/12/2012

μετά την απόφαση της αποχώρησης θα χάσει και δυο σημαντικά στελέχη του που ήταν αρεστά από μια μεγάλη μερίδα του εκλογικού σώματος που ψήφιζε τον ΛΑΟΣ.

Το τρίτο σημείο στην καθοδική πορεία του ΛΑΟΣ είναι οι εκλογές της 6^{ης} Μάιου. Στις εκλογές αυτές για μερικές χιλιάδες ψήφους ο ΛΑΟΣ δεν θα μπει στη Βουλή. Είναι σημαντική για την επιβίωση του κόμματος του Γ. Καρατζαφέρη η είσοδος στη Βουλή για ένα και μοναδικό λόγο. Η είσοδος θα του έδινε την δυνατότητα να έχει 8 στελέχη του στη νέα Βουλή και με μεγάλη ευκολία όταν του δινόταν η ευκαιρία από τις διερευνητικές εντολές θα συναινούσε σε άλλη μια κυβέρνηση συνεργασίας με ΠΑΣΟΚ- ΝΔ. Αυτό θα είχε σαν αποτέλεσμα να μην προχωρήσει η χώρα σε δεύτερες εκλογές και ο ΛΑΟΣ θα είχε διασωθεί και πολύ πιθανό να είχε και κυβερνητικό έργο. Αρκετά στελέχη αναφέρουν ως αιτία να μην συγκεντρωθούν αυτές οι λίγες χιλιάδες ψήφοι την επιλογή του προέδρου να διαγράψει τους Μάκη Βορίδη και Άδωνη Γεωργιάδη.

Οι λάθος κινήσεις θα συνεχιστούν και μετά την πρώτη εκλογική μάχη. Είναι φανερό ότι ο ΛΑΟΣ και ο Γ. Καρατζαφέρης βρίσκονται σε μια πρωτόγνωρη κατάσταση την οποία θα διαχειριστούν εντελώς λάθος. Η ΝΔ και η πολιτική του Αντώνη Σαμαρά θα προκαλέσουν μεγάλο πλήγμα στον ΛΑΟΣ. Η στρατηγική της ΝΔ είναι ξεκάθαρη, θέλει να αποδυναμώσει τα κόμματα που έρχονται από τα δεξιά της. Κυριότερος στόχος ο ΛΑΟΣ. Μετά την 'αρπαγή' στελεχών του ΛΑΟΣ υπήρξε συζήτηση για κοινή κάθοδο στις επόμενες εκλογές. Συζητήσεις που όμως δεν καρποφόρησαν. Η επιλογή του ΛΑΟΣ για αυτόνομη κάθοδο στις εκλογές φαίνεται σχεδόν παράλογη. Δεν εκτιμήθηκε καθόλου το κλίμα πόλωσης που επικρατούσε ανάμεσα σε Σύριζα και ΝΔ. Η δεξιά πολιτική πτέρυγα πρόβαλε αρκετά τον κίνδυνο να κυβερνήσει ένα 'ακροαριστερό' κόμμα όπως χαρακτήριζαν τον Σύριζα. Το γεγονός αυτό κατάφερε να δημιουργήσει μια αρκετά μεγάλη συσπείρωση γύρω από τη ΝΔ με μοναδικό σκοπό να μην κυβερνήσει ο Σύριζα. Η προσχώρηση στελεχών του ΛΑΟΣ στη ΝΔ όπως ο Πλεύρης, ο Κιλτίδης και ο Βελόπουλος είχαν ως μοναδικό στόχο τη ενδυνάμωση της δεξιάς παράταξης της ΝΔ για να μην κυβερνήσει ο Συριζα που ήταν αρκετά ανεβασμένος στις δημοσκοπήσεις. Με το ίδιο σχεδόν τρόπο λειτούργησαν και αρκετοί ψηφοφόροι του ΛΑΟΣ που είτε ένιωθαν να απειλούνται από μια αριστερή κυβέρνηση Σύριζα είτε είδαν ότι

πλέον οι ακραίες πολιτικές του θέσεις δεν εκφράζονται από το ΛΑΟΣ και βρέθηκαν στην 'αγκαλιά' του ναζιστικού μορφώματος της Χρυσής Αυγής.

Η ανάκαμψη του ΛΑΟΣ είναι πλέον αδύνατη μετά και από την περαιτέρω αποδυνάμωση των εκλογών της 17^{ης} Ιουνίου. Αποδεκατισμένος από στελέχη πρώτης γραμμής και έχοντας χάσει αρκετή από την πολιτική σοβαρότητα που θα πρέπει να έχει ένα κόμμα που φιλοδοξεί να μπει στη Βουλή μοιάζει αδύνατη η πολιτική ανάκαμψη. Η θεματολογία που είχε μέχρι πρότινος όπως το μεταναστευτικό και τα εθνικά ζητήματα έχουν βρει άλλου αντιπροσώπους όπως είναι οι Ανεξάρτητοι Έλληνες, η Χρυσή Αυγή αλλά και η ΝΔ που κινείται πλέον ποιο δεξιά από ότι πριν την προεδρεία του Αντώνη Σαμαρά. Η ιστορία του ΛΑΟΣ μπορεί να αποτελέσει ένα οδηγό προς αποφυγή για τον τρόπο που πρέπει να κινείται ένα κόμμα μπαλαντέρ⁴⁸. Θα μπορούσε να είχε αποκομίσει αρκετά οφέλη αλλά οι λάθος εκτιμήσεις και οι βεβιασμένες πολιτικές κινήσεις έφεραν το άδοξο τέλος για το κόμμα του Γ. Καρατζαφέρη. Άνοιξε τον δρόμο βέβαια για την άνοδο ακόμα ποιο ακραίων και επικίνδυνων φαινομένων όπως αυτό της Χρυσής Αυγής που βρήκε χώρο για να έρθει ακόμα ποιο δεξιά από την δεξιά που ευαγγελιζόταν ο Γ. Καρατζαφέρης και ο ΛΑΟΣ.

ΛΟΓΟΣ ΚΑΙ ΕΙΚΟΝΑ: Η Χ.Α. ΣΤΑ ΧΝΑΡΙΑ ΤΟΥ ΛΑΟΣ

Είναι κοινά αποδεχτό ότι η επίδραση που έχει η πολιτική προπαγάνδα⁴⁹ μέσω των μέσων μαζικής ενημέρωσης είναι αρκετά μεγάλη. Αυτό φαίνεται να το γνώριζε ο πρόεδρος του ΛΑΟΣ και γι αυτό φρόντισε να δημιουργήσει ένα μιντιακό κύκλο ο οποίος πλαισίωνε το πολιτικό του έργο. Στα χνάρια του ΛΑΟΣ προσπαθήσει σήμερα να κινηθεί η Χρυσή Αυγή, και παρακολουθούμε την προσπάθεια της να δημιουργήσει και η ίδια ένα μιντιακό κύκλο στο οποίο θα μπορεί να επικοινωνεί με το κοινό της. Τα πρώτα βήματα της δική της ιντερνετικής τηλεόρασης, η εφημερίδα αλλά και η τεράστια παρουσία στο

⁴⁸ Θανάσης Διαμαντόπουλος, 1993, Το κομματικό φαινόμενο,

⁴⁹ Tobias Ursprung, 1994, The use and effect of political propaganda in democracies, Public Choice. Μελέτη σχετικά με την επιρροή της προπαγάνδα και των ομάδων ενδιαφέροντος στο εκλογικό σώμα

χώρο του διαδικτύου είτε με blog και ιστοσελίδες που αποτελούν εμφανώς κομμάτι του κόμματος της Χρυσής Αυγής είτε τεχνηέντως εμφανίζονται ως ανεξάρτητα του κόμματος. Κρίνετε αναγκαίο να γίνει η αναφορά για τα κοινά στοιχεία που εντοπίζονται στη συγκεκριμένη πορεία των δύο κομμάτων.

Ο πρόεδρος του ΛΑΟΣ Γ. Καρατζαφέρης ακολουθούσε την πολιτική του διπλού λόγου. Μπορούσε να παρακολουθήσει κάποια συνέντευξη του Γ. Καρατζαφέρη σε κάποιο κανάλι μεγάλης τηλεοπτικής εμβέλειας και να παρατηρήσει ότι ο λόγος του προέδρου του ΛΑΟΣ ήταν απαλλαγμένος από την ρητορική που είχε όταν εμφανιζόταν στο τηλεοπτικό κανάλι που ήταν υπό την ιδιοκτησία του. Ο λόγος του προέδρου όταν απευθυνόταν στο κοινό του ήταν λόγος εθνικά φορτισμένος με έντονα στοιχεία θρησκευτικότητας αλλά και εθνοκεντρικού εθνικισμού. Παρατηρούμε ότι αρκετές φορές ο πρόεδρος αλλά και στελέχη του κόμματος του ΛΑΟΣ θα κινηθούν στο γνωστό δίπολο που χωρίζει την κοινωνία σε 'αγνό λαό' και 'σκοτεινές ελίτ' το ίδιο ακριβώς που κάνουν και σήμερα τα στελέχη της Χρυσής Αυγής αλλά με ποιο έντονο και φανατισμένο τρόπο όπου ανάλογα με το ακροατήριο κάποια άλλη πληθυσμιακή ομάδα αναλαμβάνει τον ρόλο του αγνού λαού και κάποια άλλη τον ρόλο των σκοτεινών ελίτ. . Γίνετε η προσπάθεια από πλευράς ΛΑΟΣ-Χρυσής Αυγής να γίνει επίκληση στο λεγόμενο 'ένστικτο του λαού' το οποίο με την κατάλληλη φρασεολογία μπορεί να ενεργοποιηθεί. Ο συγκεκριμένος λόγος που βάση του είναι ο λαϊκισμός δεν έχει σκοπό να δώσει ορθολογικές λύσεις στα προβλήματα των ψηφοφόρων που παρακολουθούν ή διαβάζουν την λαϊκιστική ρητορεία του κόμματος του ΛΑΟΣ και της Χρυσής Αυγής. Ο στόχος είναι η συναισθηματική ευαισθητοποίηση και η ευχαρίστηση αισθημάτων των πολιτών.

Ο τηλεοπτικός αλλά και ο γραπτός λόγος στελεχών αλλά και του ίδιου του προέδρου του ΛΑΟΣ αποτελείται από θέματα όπως η 'αποχριστιανοποίησης' και η 'αποεθνοποίηση' αγαπημένα θέματα του τηλεπωλητή βιβλίων Κ. Βελόπουλου. Ο προσεταιρισμός της χριστιανοσύνης προσπαθήθηκε και από την Χρυσή Αυγή, αλλά στελέχη όπως ο τραγουδιστής Καιάδας δημιουργούν ένα χάσμα ανάμεσα στους οπαδούς του Χριστιανισμού και της Χρυσής Αυγής αν και τεχνηέντως αλλά και με την βοήθεια αρκετών κληρικών γίνετε η προσπάθεια να έρθει η Χρυσή Αυγή όλο και πιο κοντά με την ελληνική

εκκλησία(επεισόδια έξω από το θέατρο Χυτήριο όπου στελέχη της Χρυσής Αυγής διαδηλώνουν με φονταμενταλιστές χριστιανούς⁵⁰).

Οι συνωμοσίες είναι ένα από τα πιο αγαπημένα θέματα και των δύο κομμάτων. Συνδέετε με την αντιαμερικανική ρητορεία και την προσπάθεια επιβολής της ‘Νέας Τάξης πραγμάτων’ από πλευράς των Αμερικανών. Επίσης συχνή είναι και η φρασεολογία που παραπέμπει σε αντισιωνισμό που εύκολα καταλήγει να γίνει αντισημιτισμός, εμφανέστερα στη φρασεολογία της Χρυσής Αυγής σε σχέση με τη φρασεολογία των στελεχών του ΛΑΟΣ που αναφέρονταν σε αντισιωνιστικές απόψεις περισσότερο όταν απευθύνονταν στο κοινό τους. Οι θεωρίες συνωμοσίας που κατά κύριο λόγο αναφέρονται σε συνωμοσίες που γίνονται δήθεν από κύκλους μασόνων εκφράζονται όπως μας πληροφορεί ο Στάθης Τσίρας στη μελέτη του για την άκρα δεξιά⁵¹ μέσα από τους ίδιους κύκλους που αρνούνται το ολοκαύτωμα και παίρνουν ως δεδομένο την ύπαρξη μιας παγκόσμιας εβραϊκής κυβέρνησης που σκοπό έχει να καταστρέψει τα πάντα.

Τέλος η σφοδρή επίθεση στα κόμματα εξουσίας δεν είναι χαρακτηριστικό των ελληνικών ακροδεξιών κομμάτων. Το συγκεκριμένο φαινόμενο καλύπτει ολόκληρη την Ευρώπη και πολλές φορές η επιθετική φρασεολογία των ακροδεξιών κατά των κομμάτων εξουσίας έγινε το όχημά τους προς την εκλογική ανάδειξη. Η επιθετική φρασεολογία κατά των κομμάτων εξουσίας γίνεται σε συνδυασμό με την αναφορά ότι τα ίδια τα ακροδεξιά κόμματα αποτελούν ένα νέο είδος κόμματος. Γεγονός που παρατηρείται στο λόγο και της Χρυσής Αυγής αλλά και του ΛΑΟΣ παλαιότερα.

Η δυνατότητα της άμεσης προβολής και του ΛΑΟΣ αλλά και της Χρυσής Αυγής αποτελεί για τα δυο αυτά κόμματα στρατηγική επιλογή. Η δυνατότητα να υπάρχει άμεση επαφή με το κοινό ακόμα και αν αυτή η επαφή δεν γίνεται από τα μέσα πανελληνίας εμβέλεια είναι σημαντική για τα δύο αυτά κόμματα. Γι αυτό παρατηρείτε μεγάλη κινητικότητα από πλευράς Χρυσής Αυγής να δημιουργήσει τον δικό της κύκλο μιντιακού ενδιαφέροντος με στόχο την προπαγανδίσει του λόγου της. Παρατηρούμαι ότι τα δύο αυτά κόμματα έχουν

⁵⁰ Αγγελική Δημοπούλου, 5/10/2012, Θέατρο Χυτήριο, Επίθεση στον πολιτισμό με εργαλείο της βλασφημίας, tvxs.gr

⁵¹ Τσίρας Στάθης, 2011, Η νέα άκρα δεξιά στην Ελλάδα σελ. 327

κοινή πορεία σχετικά με την μιντιακή προβολή τους, Χρυσή Αυγή πατά πάνω στη συνταγή του ΛΑΟΣ. Ο λαϊκισμός είναι κοινό στοιχείο του γραπτού αλλά και τηλεοπτικού λόγου των δυο ακροδεξιών κομμάτων. Η διαφορά τους είναι στο ότι η Χρυσή Αυγή χρησιμοποιεί βιαιότερη φρασεολογία καθαρά εθνικιστικού περιεχομένου με μεγάλες αναφορές στη ξενοφοβία και την μετανάστευση σε αντίθεση με τον ΛΑΟΣ που προσπάθησε να περιορίσει τουλάχιστον προεκλογικά τέτοιου είδους αναφορές κατά κύριο λόγο από μέλη του Ελληνικού Μετώπου που ήταν τα πιο ακραία στοιχεία που υπήρχαν στο κόμμα του Γ. Καρατζαφέρη. Στο κεφάλαιο που ακολουθεί γίνεται αναφορά στην εκλογική έκρηξη της Χρυσής Αυγής αλλά και του λόγους εμφάνισής της.

Η ΑΝΟΔΟΣ ΤΗΣ ΧΡΥΣΗΣ ΑΥΓΗΣ

Στον παρόν κεφάλαιο θα προσπαθήσουμε να κάνουμε μια μικρή ανάλυση σε ένα από τα πιο εξτρεμιστικά πολιτικά κόμματα στην Ευρώπη, την Χρυσή Αυγή καθώς επίσης θα εξετάσουμε και τους λόγους διείσδυσης της στις εκλογές του 2012.

Η Χρυσή Αυγή ιδρύθηκε το 1983 από τον σημερινό της ηγέτη Νίκο Μιχαολιάκο. Η Χρυσή Αυγή όλα αυτά τα χρόνια βρισκόταν στο περιθώριο και πολλές φορές κατηγορήθηκε για τις βίαιες πράξεις πολλών μελών της καθώς και για το ότι ασκούσαν ναζιστική προπαγάνδα. Όμως το 2010 τα πράγματα φαίνεται να αλλάζουν και παρατηρείται μια ξαφνική άνοδος του συγκεκριμένου κόμματος. Η «επανάσταση» της Χρυσής Αυγής ξεκίνησε στις δημοτικές εκλογές του 2010. Την περίοδο εκείνη πολλοί αναλυτές ξεπελάγησαν διότι ο Μιχαολιάκος κατάφερε να συγκεντρώσει το 5,29 % των ψήφων στην Αθήνα και να κερδίσει μια θέση στο δημοτικό συμβούλιο.

Ο Μιχαολιάκος ήταν ιδιαίτερα δημοφιλής στην έκτη περιφέρεια της Αθήνας, όπου και έλαβε 8,38 % των ψήφων. Η υψηλή συγκέντρωση μεταναστών στον Άγιο Παντελεήμονα και η φαινομενική εγκατάλειψη της περιοχής από το κράτος έδωσαν έναυσμα στη Χρυσή Αυγή να υποστηρίξει

βίαια γεγονότα κατά των μεταναστών και άλλες παρόμοιες ενέργειες⁵². Ωστόσο σε αντίθεση με το κόμμα του Λαϊκού Ορθόδοξου Συναγερμού, η Χρυσή Αυγή διατήρησε μια σταθερή στάση απέναντι στη ελληνική δανειακή σύμβαση. Η Χρυσή Αυγή ζητούσε την ακύρωση του Μνημονίου και υποστήριζε ότι η μόνη λύση είναι η διαγραφή αυτού του παράνομου και δυσβάσταχτου χρέους που ο ελληνικός λαός καλείται να πληρώσει. Η Χρυσή Αυγή διεκδικούσε τον άμεσο έλεγχο του δημοσίου χρέους καθώς και όλες τις δανειακές συμφωνίες που είχε συνάψει το ελληνικό κράτος από το 1974 προκειμένου να αποκαλυφθεί πιο μέρος του χρέους είναι παράνομο και να τιμωρηθούν όσοι δωροδοκήθηκαν. Τέλος η Χρυσή Αυγή τασσόταν εναντίον της υιοθέτησης του Ευρώ από την Ελλάδα, κάτι το οποίο θεωρούσε καταστροφικό, και υποστήριζε την ύπαρξη εθνικού νομίσματος κάτι που θεωρούσε ισοδύναμο με την εθνική ανεξαρτησία.

Το εκλογικό αποτέλεσμα του 2012 μπορεί να μας δώσει σημαντικές πληροφορίες για το προφίλ των ψηφοφόρων του κόμματος. Αρχικά θα μπορούσαμε να πούμε ότι η Χρυσή Αυγή έλαβε πολύ μεγάλη υποστήριξη σε περιοχές κυρίως της Κεντρικής Ελλάδας, της Αττικής και της Πελοποννήσου. Από την άλλη σε περιοχές όπως η Κεντρική και Δυτική Μακεδονία τα αποτελέσματα ήταν ανάμεικτα ενώ στην υπόλοιπη Ελλάδα το κόμμα της Χρυσής Αυγής δεν είχε σχεδόν καθόλου υποστήριξη. Επιπλέον πολύ σθεναρά ήταν τα αποτελέσματα για τη Χρυσή Αυγή στα ελληνικά νησιά και την Ήπειρο.

Παρόμοια με το Λαϊκό Ορθόδοξο Συναγερμό, η Χρυσή Αυγή τα πήγε ιδιαίτερα καλά σε κάποιες πολυπληθείς περιοχές -αλλά όχι σε όλες τις περιοχές- όπως η περιφέρεια Αττικής με ποσοστό 9,96 % και η Β Πειραιώς με ποσοστό 9,28%.. Σε αντίθεση με το ΛΑ.Ο.Σ, η Χρυσή Αυγή έλαβε θετικά αποτελέσματα και από περιφέρειες όπως η Λακωνία (10,87%), η Κόρινθος (9,99%) και η Αργολίδα (9,44%). Το γεγονός αυτό φανερώνει ότι η Χρυσή Αυγή δεν είναι μόνο ένα αστικό φαινόμενο. Χαρακτηριστικά δημοσκοπήσεις της Public Issue το 2012 έδειξαν ότι η Χρυσή Αυγή υπό εκπροσωπείται στις αστικές περιοχές. Τέλος παρατηρείται ότι το κόμμα του Μιχαολολιάκου δεν είχε

⁵² Αντώνης Έλληνας, "The rise of Golden Dawn, The new face of the Far Right in Greece," Μάρτιος 2013, σελ.6 - 7

τόσο επιτυχής πορεία όσο το ΛΑ.Ο.Σ στην Βόρεια Ελλάδα. Γεωγραφική κατανομή των ψηφοφόρων της Χρυσής Αυγής αποδεικνύει ότι το συγκεκριμένο κόμμα κατάφερε να προσελκύσει ένα διαφορετικό συνδυασμό εκλογικών περιφερειών από αυτές του ΛΑ.Ο.Σ.

Εξετάζοντας το δημογραφικό προφίλ των ψηφοφόρων της Χρυσής Αυγής, συμπεραίνουμε όπως και με το ΛΑ.Ο.Σ, ότι η Χρυσή Αυγή υποστηρίζεται περισσότερο από άνδρες και λιγότερο από γυναίκες ψηφοφόρους (VPRC, 2009). Στις εκλογές του Μαΐου η Χρυσή Αυγή έλαβε 8% των ψήφων από άνδρες και 6% από γυναίκες, ενώ στις εκλογές του Ιουνίου του 2012 έλαβε 10% και 4% των ψήφων αντίστοιχα. Μια ακόμα ομοιότητα με το κόμμα του ΛΑ.Ο.Σ είναι ότι οι ψηφοφόροι της ΧΑ κυμαίνονται ηλικιακά με τη μεγαλύτερη αποδοχή να εντοπίζεται σε ηλικίες μεταξύ 18 – 24. Τέλος όσον αφορά το επίπεδο μόρφωσης των ψηφοφόρων, οι ψηφοφόροι της ΧΑ προέρχονται από μια μέτρια μορφωτική εκπαίδευση ενώ αντίθετα οι περισσότεροι και οι λιγότεροι μορφωμένοι δεν υπερψήφισαν το κόμμα αυτό⁵³.

Κρίνεται σκόπιμο να επισημανθεί ότι στις εκλογές του Μαΐου του 2012, περίπου το 1/10 των ψηφοφόρων της ΝΔ και το 1/5 των ψηφοφόρων του ΛΑ.Ο.Σ κινήθηκαν προς τη Χρυσή Αυγή ενώ τα υπόλοιπα κόμματα είχαν πολύ μικρότερες απώλειες. Η Χρυσή Αυγή τα πήγε ιδιαίτερα καλά σε εκλογικές περιφέρειες που δεν είχαν προηγουμένως ψηφίσει κάποιο από τα πέντε κόμματα που συμμετείχαν προηγουμένως στο κοινοβούλιο. Αυτό τεκμαίρεται από το γεγονός ότι η ΧΑ έλαβε 22% των ψήφων από νέους ψηφοφόρους, 7 % από μη – ψηφοφόρους και 19 % από ψηφοφόρους που το 2009 ψήφισαν άλλα κόμματα. Οι εκλογές του Ιουνίου επιβεβαίωσαν την ανοδική πορεία της ΧΑ. Διαψεύστηκαν αυτοί που υποστήριζαν ότι οι ψηφοφόροι της ΧΑ θα επιστρέψουν στα παραδοσιακά κόμματα. Το μεγαλύτερο μέρος του εκλογικού σώματος αποτελούνταν από ψηφοφόρους που ήδη είχαν ψηφίσει το κόμμα στις εκλογές του 2009.

Υπάρχουν πολλοί λόγοι που εξηγούν την άνοδο αυτού του ακροδεξιού κόμματος στην Ελλάδα. Καταρχήν θα μπορούσε να ειπωθεί ότι το ελληνικό πολιτικό σύστημα υπέφερε σε αρκετές περιπτώσεις από διαφθορά και από τις

---

⁵³ Αντώνης Έλληνας, ο.π, σελ 12.

λεγόμενες « πελατειακές σχέσεις» που είχαν δημιουργήσει τα πολιτικά κόμματα με τους ψηφοφόρους. Το έναυσμα για το ξέσπασμα της πολιτικής κρίσης στην Ελλάδα ήταν το 2008 όπου ένας αστυνομικός σκότωσε ένα 15 χρόνο αγόρι. Τότε ξεκίνησαν οι μεγάλες διαμαρτυρίες των πολιτών οι οποίοι απαξίωναν τα κόμματα και την εξουσία. Έπειτα η κατάσταση δυσκόλεψε ακόμα περισσότερο εξαιτίας της κρίσης χρέους που άρχισε να εξαπλώνεται στη χώρα.

Οι πολιτικές λιτότητας που εφαρμόστηκαν από τα πολιτικά κόμματα δημιούργησαν ρωγμές στις πελατειακές σχέσεις καθώς επίσης περιορίζονταν και οι πόροι που είχαν στη διάθεση τους τα κόμματα. Μέσα σε αυτό το κλίμα η αδυναμία του πολιτικού συστήματος να παράσχει νέες εναλλακτικές μορφές πολιτική συμμετοχής μπορεί να εξηγήσει την εμφάνιση και ενδυνάμωση της πολιτικής βίας ως μέσο για να εκφράσουν την πολιτική δυσαρέσκεια. Επιπλέον το γεγονός αυτό βοήθησε και η στάση των κρατικών αρχών οι οποίοι σε αρκετές περιπτώσεις έδειχναν ανοχή σε βίαιες καταστάσεις. Ακόμα ένα γεγονός ήταν ότι η κοινή γνώμη ανησυχούσε ιδιαίτερα για το θέμα της μετανάστευσης ενώ παράλληλα θεωρούσε το κράτος ανίκανο να χειριστεί και να αντιμετωπίσει τις ροές των παράνομων μεταναστών και των αιτούντων ασύλου. Η αδυναμία της κυβέρνησης να αντιμετωπίσει την ξενοφοβία των Ελλήνων καθώς και οι λάθος πολιτικές που εφαρμόστηκαν για τα θέματα της μετανάστευσης όπως και για τη φύλαξη των συνόρων της χώρας όξυναν παραπάνω την κατάσταση.

Έτσι η Χρυσή Αυγή βρήκε το κατάλληλο έδαφος για να αναδειχθεί. Επιπλέον ο ανταγωνιστής της στη ριζοσπαστική Δεξιά ΛΑ.Ο.Σ είχε χάσει την αίγλη του και για πολλούς θεωρείτο πλέον ένας επιπλέον εταίρος των κατεστημένων κομμάτων (Τσίρας, 2012, σελ 127 – 133). Το ΛΑ.Ο.Σ είχε ήδη χάσει το αντισυστημικό του προφίλ τόσο με την υποστήριξη του προς την ελληνική δανειακή σύμβαση όσο και με τη συμμετοχή του στην κυβέρνηση Παπαδήμου με ΠΑΣΟΚ και ΝΔ. Η στήριξη του μνημονίου από μέλη του ΛΑ.Ο.Σ μείωσε την ικανότητα του κόμματος να επωφεληθεί από την πολιτική δυσαρέσκεια των πολιτών. Παρά το γεγονός ότι το ΛΑ.Ο.Σ αποχώρησε από την κυβέρνηση συνασπισμού μετά από λίγους μήνες, αποδείχτηκε ότι η

συμμετοχή του ήταν μια λάθος στρατηγική η οποία του στέρησε πολλούς απογοητευμένους ψηφοφόρους των κατεστημένων κομμάτων.

Τον Μάιο του 2012 μόνο 27 % των ψηφοφόρων παρέμειναν στο ΛΑ.Ο.Σ ενώ ένα 23 % στράφηκε προς τους Ανεξάρτητους Έλληνες. Η Χρυσή Αυγή πήρε το 18% των πρώην ψηφοφόρων του ΛΑ.Ο.Σ . Η ΧΑ ήταν λοιπόν σε θέση να επωφεληθεί βάζοντας μπρος σε ακραίες εθνικιστικές θέσεις. Οι θέσεις αυτές απευθύνονταν σε ένα ευρύ φάσμα πολιτικών όπως η μετανάστευση που αναφέραμε προηγουμένως. Πριν από την έναρξη της οικονομικής κρίσης ο ΛΑ.Ο.Σ ήταν στην καταλληλότερη θέση να επωφεληθεί από την καλλιέργεια του ξενοφοβικού αισθήματος που επικρατούσε στην Ελλάδα. Όμως αντί αυτού ο ΛΑ.Ο.Σ αποφάσισε να μετριάσει τη θέση σχετικά με τη μετανάστευση αποφεύγοντας τις ρητορικές υπερβολές των προηγούμενων ετών. (Αντώνης Έλληνας, 2010, σελ.137- 138).

Παρατηρείται ότι Η Χρυσή Αυγή φαίνεται να είναι ένα συνεπές κόμμα από ιδεολογικής πλευράς, διαψεύδοντας πολλούς που θεωρούσαν ότι προσελκύει απλά ψήφους διαμαρτυρίας. Η Χρυσή Αυγή τάσσεται δεξιότερα του ΛΑ.Ο.Σ με περισσότερα από τα μισά μέλη της να αυτοχαρακτηρίζονται ως εθνικιστές. Η Χρυσή Αυγή χρησιμοποίησε μια πετυχημένη στρατηγική και συνδέθηκε άμεσα με τοπικές περιοχές που είχαν μεγάλο αριθμό μεταναστών. Αντίθετα ο Καρατζαφέρης δεν επένδυσε σε τέτοιες επαφές αλλά προτίμησε περισσότερο τα μέσα μαζικής ενημέρωσης για να εξελιχτεί

Τα περισσότερα βέβαια που είναι γνωστά σήμερα για το κόμμα της ΧΑ οφείλονται στα ΜΜΕ τα οποία άρχισαν να κάνουν μεγάλες αναφορές στο κόμμα μετά τη διεξόδυση του στις δημοτικές εκλογές του 2010, ενώ άρχισαν να καλύπτουν τις δραστηριότητες του κόμματος από τις εκλογές του 2012. Ακόμα το κόμμα τράβηξε το ενδιαφέρον πολλών δικτυακών σελίδων. Όλο αυτό οφειλόταν στο γεγονός ότι οι δημοσκοπήσεις του 2012 προέβλεπαν ότι ίσως το κόμμα ξεπέρασε το εκλογικό όριο και μπει στο κοινοβούλιο. Τα αποτελέσματα ενισχύθηκαν από τα πολιτικά κόμματα και ιδιαίτερα από το ΛΑ.Ο.Σ, ο οποίος επανειλημμένα προειδοποιούσε το εκλογικό σώμα για την ΧΑ.

Παρά το ότι η ΧΑ είχε λάβει αρκετές αρνητικές κριτικές, κάποιες ενέργειες της ευνόησαν την εικόνα της. Χρησιμοποιώντας διάφορες τακτικές όπως η προστασία των ηλικιωμένων και η μεταφορά τους στα ΑΤΜ (π.χ στον Άγιο Παντελεήμονα) δημιούργησαν κατάλληλο έδαφος για να δικαιολογηθούν οι βίαιες πράξεις τους κατά των μεταναστών. Μετά τις εκλογές του Ιουνίου και με την εύκολη πλέον πρόσβαση του κόμματος στα ΜΜΕ η ΧΑ προσπάθησε να δημιουργήσει ένα καλό κοινωνικό προφίλ για το κόμμα της. Όλο το διάστημα μεταξύ 2011- 2012 η ΧΑ προσπάθησε να κρύψει το ναζιστικό της προφίλ και προέβαλλε προς τα έξω ένα πιο φιλολαϊκό πρόσωπο.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Σκοπός της εργασίας αυτής ήταν να γίνει μια αναδρομή και κριτική ανάλυση στην ύστερη μεταπολιτευτική περίοδο. Η επικέντρωση έγινε στο χώρο της δεξιάς με σημαντική αναφορά στη άκρα δεξιά και πως αυτή εξελίχτηκε μέχρι σήμερα.

Γίνετε σαφές μέσα από την εργασία η μετεξέλιξη του χώρου της δεξιάς από το 1974 και μετά. Η πτώση της χούντας των συνταγματαρχών έφερε μια περίοδο εθνικής συμφιλίωσης στην οποία δεν χωρούσαν η ακραίες πολιτικές διαφοροποιήσεις του παρελθόντος. Οπότε παρατηρούμε μια άμβλυνση των πολιτικών διαφορών ιδίως μετά την εκλογή του Κ. Σημίτη στην αρχηγία του ΠΑΣΟΚ αλλά και Κ. Καραμανλή στο τιμόνι της ΝΔ. Οι δύο αυτοί πολιτικοί ηγέτες είχαν σαν στόχο το κέντρο, είτε το κεντροαριστερό είτε το κεντροδεξιό. Ανταποκρίθηκαν στην πλειοψηφία και στους νόμους της στατιστικής και της

σύγχρονης πολιτικής επιστήμης⁵⁴ που υπαγορεύουν ότι οι πολιτικές του κέντρου εξασφαλίζουν κατά μεγάλη πιθανότητα την εκλογική νίκη. Όσο όμως τα δυο μεγάλα κόμματα μάχονταν για το ποιος θα εκπροσωπήσει τον κεντρικό χώρο μια άλλη παρασκηνιακή μάχη στα δεξιά της Ν.Δ. συντελούνταν.

Ένας αρκετός αριθμός στελεχών της Ν.Δ. είχε παρελθόν το οποίο τον συνδέει με την ακραία δεξιά του ελλαδικού χώρου, παράδειγμα τέτοιου στελέχους αποτελεί ο Κώστας Κιλτίδης που ήταν μέλος του νεοφασιστικού κόμματος 4^η Αυγούστου. Πριν την ανάληψη της ηγεσίας από τον Κ. Καραμανλή και την αποχώρηση του Κ. Καρατζαφέρη από τη ΝΔ, η ΝΔ στέγαζε στελέχη που συναισθηματικά συνδέονταν με την άκρα δεξιά και πλέον κάποια από αυτά⁵⁵ τα επαναπατρίζει με στόχο να ανακόψει την πορεία ψηφοφόρων προς τη Χρυσή Αυγή.

Όταν ο Γ. Καρατζαφέρης έφυγε από τη ΝΔ είχε ο στόχο να αντιπροσωπεύσει αυτό το κομμάτι του ελληνικού λαού που αποτελούσε κατάλοιπο της βασιλεία και του χουντικού κράτους, μερικές φορές καλυμμένα μερικές φορές αποκάλυπτα. Έως ένα σημείο κατάφερε να επιτύχει τον στόχο με το διπλό λόγο του βασισμένο στη λαϊκίστικη ρητορική. Αρωγός σε αυτή την προσπάθεια ήταν τα προβλήματα με τους μετανάστες που άρχιζαν να εμφανίζονται στο κέντρο της Αθήνας αλλά και η γνωστή μισαλλοδοξία απέναντι σε οτιδήποτε μη ελληνικό. Τα προβλήματα όμως της ελληνικής κοινωνία μετεξελίσσονται, και το οικονομικό χάος που έχει επέλθει στη χώρα σε συνδυασμό με την ανάληψη της αρχηγίας της ΝΔ από τον Αντώνη Σαμαρά έφεραν τριγμούς στο σχεδόν τέλει οικοδόμημα του ΛΑΟΣ.

Η αδυναμία να λειτουργήσει ως ένα σοβαρό κόμμα που διεκδικεί την εξουσία ο ΛΑΟΣ με τις αμφιλεγόμενες πολιτικές επιλογές του την περίοδο της συγκυβέρνησης έχασε μεγάλο μέρος της εκλογικής του δύναμης. Ένα κομμάτι

⁵⁴ Median voter theorem

⁵⁵ Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός της τοποθέτησης του Ι. Κωτούλα συγγραφέα αντισημιτικών ποιημάτων ως σύμβουλο του αναπληρωτή υπουργού εσωτερικών. Επίσης ο διορισμός του Ηλία Φιλιππακόπουλου, γνωστού για τις φιλοχουντικές απόψεις, ως διευθυντή του γραμματέα της ΝΔ Μ. Κεφαλογιάννη. Μην ξεχνάμε και τον Μ. Βορίδη που δεν έχει αποκηρύξει το ακραίο παρελθόν του και συνεχίζει να έχει δίπλα του την ομάδα που τον πλαισίωσε από την εποχή του ελληνικού μετώπου. Όπως επίσης και ο συνεργάτης και αμέσως ομιλητής του πρωθυπουργού Αντώνη Σαμαρά, Φαήλος Κρανιδιώτης. Βασισμένες οι πληροφορίες αυτές στα άρθρα του Δημήτρη Ψαρρά.

του γύρισε στη ΝΔ που αλλάζει πρόσωπο σε σχέση με την περίοδο Καραμανλή αλλά και ένα μεγάλο κομμάτι της κοινωνίας στρέφεται προς ποιο ακραίες λύσεις όπως αυτή της Χρυσής Αυγής. Η φυγή του ΛΑΟΣ από το προσκήνιο δημιουργεί ένα κενό που άρχετε να καλύψει η Χρυσή Αυγή με ακόμα ποιο ακραία φρασεολογία αλλά και με βίαιες εκδηλώσεις μίσους κατά μεταναστών αλλά και ομάδων που δεν τους είναι αρεστοί. Η ισχυροποίηση των προβλημάτων της ελληνικής κοινωνίας παρατηρούμε ότι γεννά τάση ριζοσπαστικοποίησης και αναζήτησης ακραίων λύσεων, αλλά η λογική του ότι για όλα φταίει ο διπλανός, ο ξένος, ο διαφορετικός στο μόνο δρόμο που μπορεί να μας οδηγήσουν είναι αυτό της πόλωσης και της σύγκρουσης.

Η πολιτική και κομματική ζωή στην Ελλάδα από την στιγμή που η χώρα μπήκε στο κυκεώνα των μνημονίων και της οικονομικής ύφεσης φαίνεται να αλλάζει γρήγορα και βίαια. Αν το δόγμα της δεκαετίας του 90 και των αρχών του 2000 ήταν η προσέγγιση του κέντρου και η εξάλειψη των διαχωριστικών γραμμών μεταξύ των κομμάτων εξουσίας τώρα παρατηρούμε ριζοσπαστικοποίηση των πολιτικών θέσεων και της δεξιάς αλλά και της αριστεράς. Μια αριστερά που πλέον εκπροσωπείται σε ένα μεγάλο κομμάτι της από τον Συριζα που αποτελεί κάτι εντελώς διαφορετικό από το ΠΑΣΟΚ που είχε αυτό τον ρόλο τα προηγούμενα χρόνια, αν και υπάρχουν απόψεις που αναφέρουν ότι δεν υπάρχουν μεγάλες διαφορές στο ΠΑΣΟΚ του χτες με τον Συριζα του σήμερα. Στο χώρο της δεξιάς μένει να δούμε αν η Χρυσή Αυγή θα αμβλύνει τις θέσεις στο βωμό της ανάληψη κάποιας εξουσίας όπως γίνεται με αρκετά ακραία κόμματα που φτάνουν να αποκηρύξουν τις ακραίες θέσεις με αντάλλαγμα κάποια θέση εξουσίας ή θα συνεχίσει την αντισυστημική φρασεολογία. Θα ακολουθήσει τον δρόμο του ΛΑΟΣ ή οι πιέσεις από ομάδες που εντάσσονται στους λεγόμενους ανεξάρτητους εθνικιστές θα επιβάλλουν στη Χρυσή Αυγή να κρατήσει σταθερά τον μισαλλόδοξο και ακραίο 'πολιτικό' της λόγο με στόχο να μην χάσει την εκπροσώπηση οποιουδήποτε ακραίου στοιχείου στον ελλαδικό χώρο που την περίοδο της οικονομικής ύφεσης που διανύουν μοιάζουν να πολλαπλασιάζονται με γεωμετρική πρόοδο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Angel Solano Garcia, 2004, Does illegal immigration empower rightist parties?, Journal of Population Economics.

Jacobson Gary, 1987, The politics of Congressional Elections, 2nd ed

Nigel Clive, 1990, The dilemmas of democracy in Greece, Government and opposition vol.25

Ursprung Tobias, 1994, The use and effect of political propaganda in democracies, Public Choice

Διαμαντόπουλος Θανάσης, 1993, Κομματικό Φαινόμενο, εκδόσεις Παπαζήσης

Έλληνας Αντώνης ,2013 ,The rise of Golden Dawn, The new face of the Far Right in Greece

Καζάκος Κώστας, 2003, πολιτική και ιδεολογία, εκδόσεις Σιδέρη

Μπρατάκος Άγγελος, 2002, Η ιστορία της Νέας Δημοκρατίας, εκδόσεις Λιβάνη

Παπανούτσος Ε., 1965, *Αγώνες και αγωνία για την παιδεία*

Τσίρας Στάθης, 2011, Η νέα άκρα δεξιά στην Ελλάδα

Τσίρας Στάθης, 2012, Έθνος και ΛΑΟΣ, εκδόσεις Επίκεντρο

Ψαρράς Δημήτρης, 2010, Το κρυφό χέρι του Καρατζαφέρη, εκδόσεις Αλεξάνδρεια

ΑΡΘΡΑ/ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ

2ο Συνέδριο Ελληνικού Μετώπου, <http://www.metopo.gr/article.php?id=1745>

Dealnews, 20/12/2011, πλουσιότερος ο Καρατζαφέρης, μεγαλύτερος καταθέτης ο Καραμανλής

In.gr 10/5/2000, Η Σαλώμη αποκεφαλίζει τον Καρατζαφέρη

Wikipedia, <http://el.wikipedia.org> λήμμα Λαϊκός Ορθόδοξος Συναγερμός

Αγγελική Δημοπούλου, 5/10/2012, Θέατρο Χυτήριο, Επίθεση στον πολιτισμό με εργαλείο της βλασφημία, tnxs.gr

Αξία, 15/9/2007

Άρης Ραβανός, 2008, Πως έπεσε ο Μητσοτάκης, Καθημερινή

Βασίλης Χιώτης, Βήμα, 12/2/2012, «Τούμπαρε» ο Καρατζαφέρης, φεύγουν Βορίδης, Γεωργιάδης

Βήμα, 17/10/99

Δημήτρης Χριστόπουλος, 2013, Αναζητώντας το σωστό διπλό λόγο, Εφημερίδα των συντακτών

Δημοσίευση στο Αρχείο του Ελληνικού παρατηρητηρίου Συμφωνιών του Ελσίνκι, <http://groups.yahoo.com/group/greekhr/message/2782>

Διακήρυξη 11ης Σεπτεμβρίου 2007(Πλαίσιο Θέσεων),4/7/09 εφημερίδα Α1

Διακογιάννης Γιάννης , «Καραμανλής: Έθεσε εαυτό εκτός κόμματος » , σελ. 8-9, ΤΑ ΝΕΑ , 5/2002

Έθνος, 11/4/2013, η εκμυστήρευση του Κ. Μητσοτάκη για την Θάσσερ

Ιστορία Νέας Δημοκρατίας, <http://www.nd.gr/web/guest/our-history>

Ιστοσελίδα Νέας Δημοκρατίας , www.nd.gr

Καμπύλης Τάκης, Χορεύοντας με τη σκληρή Ακροδεξιά..., Η Καθημερινή, 14 Οκτωβρίου 2007, σελ.10

Καταστατικό ΛΑ.Ο.Σ,

http://www.neolaialaos.gr/laos/?cont=katastatiko#laos_menu

Κέρδος 11/11/2011 ‘ ΚΚΕ και Συριζα απέναντι στην επιλογή του νέου πρωθυπουργού

ΛΑ.Ο.Σ, αναλυτικό πρόγραμμα www.laos.gr

Λάμπιας Παναγιώτης, καθημερινή 9/5/1999, Μιλτιάδης Εβερτ

Μέρα ίδρυσης ΠΑ.ΣΟ.Κ. <http://idrimagpapandreou.blogspot.gr/2013/09/3-1974.html>

Νίκος Μαραντζίδης, Η κρίση και το ελληνικό κομματικό σύστημα

<http://www.foreignaffairs.gr/articles/69098/nikos-marantzidis/h-krisi-kai-to-elliniko-kommatiko-systima?page=show>

Ο «Ιός της Ελευθεροτυπίας, «Ο Αγών του!», Ελευθεροτυπία, 20 Οκτωβρίου 2002

Πρακτικά Βουλής, Η' Αναθεωρητική Βουλή, ΙΒ' Περίοδος Προεδρευόμενης Κοινοβουλευτικής Δημοκρατίας, Σύνοδος Α', Συνεδρίαση Ζ' 4/10/2007

Ραβάνος Άρης, Βήμα, 27/4/2008, πώς έπεσε ο Μητσοτάκης

Τερζής Γιώργος, Καθημερινή, 13/2/2011, Μ. Έβερτ, δυναμικός πολιτικός, πιστός φίλος

Τύπος της Κυριακής, φύλλο της 27ης Οκτωβρίου, 2002